

Последният подарък

На какво си
готов, за да
наследиш един
милиард?
Джейсън Стивънс
е на път да
разбере...

роман

ДЖИМ СТОВЪЛ

ДЖИМ СТОВЪЛ ПОСЛЕДНИЯТ ПОДАРЪК

Превод: Росица Петрова

chitanka.info

На какво си готов, за да наследиш един милиард? Джейсън Стивънс е на път да разбере...

Запознайте се с Джейсън Стивънс. Той е остроумен и интелигентен, арогантен и разглезен. Член на фамилия Стивънс, оглавявана от мултимилиардера Хауърд „Ред“ Стивънс, който току-що е починал и оставил огромното си състояние за разпределяне между алчните и наострени един срещу друг наследници.

Джейсън се появява неохотно на прочитането на завещанието, напълно убеден, че няма да получи нищи съществено. Когато по сценарий, предварително замислен от мултимилиардера, той остава последен насаме в залата с адвоката на покойника, младият Джейсън гневно процежда през зъби: „Знаех си, че долният старец не ми е оставил нищо. Цял живот ме е мразил.“ Той обаче не очаква отговора, който получава от възрастния адвокат: „Млади момко, наистина нищо... и същевременно всичко.“ На Джейсън предстои да разбере какво по-точно означава това...

„Обичам тази книга. Сигурен съм, че филмът по нея ще се превърне в една от любимите киноленти на всички времена. Тя силно ме развълнува и докосна дълбините на сърцето ми. Така че стане и с вас. Приятно четене!“

Марк Виктор Хансен, съавтор на бестселър №1 на „Ню Йорк Таймс“ *Пилешка супа за душата*

„Красива история, изпълнена с мъдрост за млади и стари, написана от един от най-необикновените мъже на нашето време.“

Стив Форбс, главен редактор на сп. *Forbes*

*Да се вгледаме в дълбочините на нечия
душа и да се вслушаме не само с уши, но и със
сърца, с въображение и с безмълвна любов.*

Джои Канелакос

ВЪВЕДЕНИЕ

Двамата с теб сме в началото на едно пътуване през страниците на книгата, която държиш в ръцете си. Искам да ти благодаря за инвестицията, която си направил, и ще продължиш да правиш, докато трае това пътуване.

Вярвам, че когато стигнеш до последната страница на *Последният подарък*, ти ще си променен. Тогава нашето съвместно пътуване ще приключи, но твоето лично пътешествие към пълнотата на твоята съдба едва ще започне.

Както всяко друго пътуване, така и това ще стане по-специално, ако го споделиш с определени хора в твоя живот. Сигурен съм, че можеш да си спомниш чудесните пътувания и ваканции, на които си бил в миналото. Когато се върнеш към подобни спомени, ще откриеш, че те са пълни не само с мястото, на което си бил, но и с конкретни хора, с които си бил.

Надявам се, когато приключиш *Последният подарък* и започнеш своето собствено пътуване, да споделиш *Последният подарък* със своите приятели, роднини и с онези специални хора, които правят пътешествието на живота безценно.

Благодаря ти, че споделяш тази част от пътешествието на моя живот и че ми позволяваш заедно с *Последният подарък* да споделя част от пътешествието на твоя живот.

С уважение, Джим Стовъл

ЕДНО В НАЧАЛОТО

Пътешествието може да бъде и дълго, и кратко, но трябва да започне оттам, където се намиращ.

Бях на осемдесет години и се занимавах с право вече петдесет и три, когато ми се наложи да предприема одисея, променила живота ми завинаги.

Седях зад огромното си махагоново бюро на последния етаж на внушителна сграда в най-добрия квартал на Бостън, където се намиреше офисът ми. На месинговата табела в мраморното фоайе пишеше „Хамилтън, Хамилтън и Хамилтън“. От тях аз съм първият Хамилтън — Теодор Дж. Хамилтън, ако трябва да сме точни. Останалите двама от табелата са моят син и моят внук.

Не мога да кажа, че сме най-престижната правна кантора в цял Бостън, защото би било нескромно, но ако го каже някой друг, няма да възразя.

Докато се наслаждавах на атмосферата в просторния ми старинен кабинет, размишлявах колко далеч съм стигнал, откакто завърших право. Обичах да гледам моята „стена на славата“, на която имаше мои снимки с последните петима президенти на САЩ, както и с други важни личности.

Хвърлих поглед към голямата, натъпкана с книги библиотека, дебелия ориенталски килим и класическата кожена мебел. Доставяше ми удоволствие да се наслаждавам на добре познатата обстановка, но блаженството ми бе прекъснато от телефона на бюрото. Чух успокояващия глас на Маргарет Хейстингс.

— Сър — каза тя, — може ли да поговорим очи в очи?

Работех с нея вече четиридесет години и знаех, че този тон е запазен само за изключително сериозни или тържествени ситуации.

— Да, заповядайте — отвърнах веднага.

Госпожица Хейстингс влезе на момента, затвори вратата зад себе си и седна срещу мен, от другата страна бюрото. Не носеше нито календар, нито писма, нито някакви документи. Докато се опитвах да си спомня кога за последен път Маргарет бе влизала в моето убежище, без да носи нищо, тя съобщи без заобикалки:

— Господин Хамилтън, току-що е починал Ред Стивънс.

Когато си доживял до осемдесет, би трябвало да си свикнал със загубата на приятели и роднини. Но понякога новината те удря по-зле от друг път. Специално тази ме разтърси до основи. Освен всички емоции и спомени, които нахлуха в главата ми, аз бързо осъзнах, че ще трябва да изпълня и това, което Ред очакваше от мен — тоест да изпълня и професионалните си задължения.

Насочих мислите си към това и казах на госпожица Хейстингс:

— Ще трябва да се свържем с всички роднини, корпоративни бордове и компании, включени в завещанието и да се подготвим, доколкото е възможно, да овладеем медийния цирк, който ще избухне всеки момент.

Госпожица Хейстингс стана и каза:

— Ще се заема с всичко.

Тя се запъти бързо към вратата, но спря за миг. След неловка пауза, по време на която осъзнах, че двамата с Маргарет Хейстингс преминаваме границата между професионалното и личното, тя промълви:

— Господин Хамилтън, моите съболезнования.

Госпожица Хейстингс затвори вратата и ме остави насаме с мислите ми.

Две седмици по-късно седях на челното място край солидната дървена маса в нашата зала за преговори заедно с всички роднини на Ред Стивънс. Почти физически усещах огромното им нетърпение, или по-скоро алчност.

Бях запознат с чувствата на Ред към по-голяма част от роднините му и знаех, че би се радвал да удължа мъките им колкото е възможно.

Затова поръчах на Маргарет да сервира на всеки кафе, чай или безалкохолна напитка и да добави каквото се сети. Отново и отново преглеждах обемистата документация пред себе си и неведнъж се прокашлях. Когато най-после и самият аз сметнах, че прекрачвам границата на приличието, станах и се обърнах към разнородната компания.

— Дами и господа, както знаете, събрали сме се да прочетем завещанието на Хауърд „Ред“ Стивънс. Наясно съм, че за всички нас моментът е труден и че скръбта поради загубата на човека далеч надхвърля всякакви правни и финансови въпроси, които предстои да обсъдим тази сутрин.

Знаех, че където и да се намира, Ред би оценил иронията в думите ми.

— Ще прескоча любезностите, уводите и общите приказки и ще премина направо към темата, която ни вълнува. Ред Стивънс бе много успял мъж във всеки аспект на думата. Завещанието му е такова, каквото беше и самият Ред — семпло и откровено.

Господин Стивънс подписа пред мен това последно свое завещание преди малко повече от година — на своя седемдесет и петти рожден ден. Разговорите ни оттогава насам потвърждават, че този документ действително отразява последната му воля. Ще чета директно от завещанието и докато чета, ще видите, че макар документът да е напълно сериозен и с правна тежест, части от него са написани по типичния за Ред начин.

— На най-големия си син Джак Стивънс оставям първата си компания „Панхендъл ойл енд газ“. В момента на подписването на това завещание тя се оценява на около шестстотин милиона долара.

Около масата се разнесоха възгласи на изненада, а сред тях едно тънко радостно изпискване. Внимателно поставих документа на масата и погледнах изпод вежди с възможно най-сериозния си съдийски поглед. След многозначителна пауза отново взех завещанието и продължих да чета.

— Джак ще бъде единствен собственик на компанията, но мениджмънта и решенията ще бъдат оставени в ръцете на борда на директорите на „Панхендъл“, които са ми служили отлично през годините. Джак, искам да знаеш, че тъй като пред мен не си показал никакъв интерес към компанията, реших, че едва ли ще се

заинтересувааш от нея и когато си отида. Ако ти позволя да контролираш нещо като „Панхендъл“, все едно да дам заредена пушка в ръцете на тригодишно момче. Искам да знаеш, че съм инструктирал г-н Хамилтън да напише това завещание по такъв начин, че ако започнеш да се бориш за контрол, да спъваш работата на борда или дори само да се оплакваш от естеството на моето завещание за теб, собствеността на „Панхендъл ойл енд газ“ веднага ще премине в ръцете на благотворителна организация.

Вдигнах поглед от завещанието и го втренчих в Джак Стивънс. На лицето му се изредиха всички възможни емоции. Джак Стивънс си беше един плейбой на петдесет и седем години, който така и не бе имал привилегията да работи дори и ден за заплата. Той нямаше и най-бегла представа каква услуга му прави баща му, оставяйки контрола над „Панхендъл ойл енд газ“ в ръцете на други. Знаех, че в момента той за пореден път изпитва чувството, че не е отговорил на очакванията на баща си.

Дори изпитах леко съчувствие към Джак, докато обяснявах:

— Господин Стивънс, завещанието ме задължава да го чета част по част и да освобождавам от залата тези, които вече са чули своята.

Той ме погледна с объркано изражение и каза:

— Моля?

В този момент госпожица Хейстингс с присъщата ѝ навременност го хвана за ръката и каза:

— Господин Стивънс, нека ви придружа до вратата.

Когато всички се успокоиха и залата отново се изпълни с очакване, аз продължих.

— На дъщеря си Рут оставям семейната къща и ранчото в Остин, Тексас, заедно с добитъка.

Рут седеше на другия край на масата с вечно мнителния си съпруг и децата. Въпреки разстоянието успях да чуя как доволно плесна с ръце и ги потри една в друга. Тя и семейството ѝ бяха толкова самовлюбени, че не вярвам да разбираха факта, че цялото имение ще бъде управлявано от други, а те ще бъдат държани на достатъчно голямо разстояние, за да не се наранят — или да наранят някой друг. Госпожица Хейстингс подобаващо ги изпрати от стаята.

Прокашлях се и продължих:

— На най-малкия си син Бил — последния от преките ми наследници — оставям всички свои акции, облигации и инвестиционното си портфолио. Обаче, Бил, господин Хамилтън и неговата фирма ще ги управляват от твое име и от името на твоите наследници, за да остане нещо за раздаване, когато някой ден четат твоето собствено завещание.

Залата продължи да се изпразва, докато по-далечните роднини един по един получаваха своя бленуван дял от наследството. Накрая в стаята с госпожица Хейстингс и мен остана един самотен гост.

Погледнах през масата младия Джейсън Стивънс — двадесет и четири годишния син на племенника на моя дългогодишен приятел Ред Стивънс. Той от своя страна ме изгледа ядосано, предизвикателно и без капка уважение, както може да гледа само човек, отдал се цял живот на егоистичен гняв.

Той удари с ръка по масата и изджафка:

— Знаех си, че долният старец не ми е оставил нищо. Цял живот ме е мразил.

Джейсън стана и се запъти разярен към вратата.

— Не бързай толкова — извиках подире му. — И за теб пише в завещанието.

Той се върна на мястото си и ме изгледа с каменно изражение. Не искаше да издаде надеждата, която се бе зародила у него.

Отвърнах му със същото, решен да изчакам първо той да проговори. За нас, които сме ударили осемдесет лазарника, не е трудно да бъдем търпеливи. Най-накрая той не издържа и каза:

— Добре де, какво ми е оставил старият пръч?

Докато сядах и отварях папката, чух младия Джейсън Стивънс да казва под носа си:

— Бас държа, че нищо.

Облегнах се на стола си, усмигнах му се и казах:

— Млади момко, наистина нищо... и същевременно всичко.

ДВЕ ГЛАС ОТ МИНАЛОТО

*Единственото, което остава от човека, е
влиянието, което е оказал върху другите.*

Двамата с Джейсън Стивънс се гледахме мълчаливо, докато госпожица Хейстингс излезе от стаята и бързо се върна с кашон в ръцете. Сложи кашона на масата до мен и зае обичайното си място отдясно.

Обърнах се към Джейсън и казах:

— Млади човече, твоят прачичо Ред Стивънс ми остави този кашон в деня, когато подготви последното си завещание. Кашонът бе запечатан пред мен и оттогава според инструкциите на господин Стивънс се пази в нашето хранилище. Както добре виждаш, печатът е непокътнат. Имам детайлни инструкции как да процедирам с този подарък за теб.

Разчупих печата, бръкнах в кашона и извадих оттам видеокасета. Подадох я на госпожица Хейстингс, която пхна касетата във видеото, вградено в едната стена на конференнтната зала. После седна до мен с дистанционно в ръка.

Джейсън Стивънс изсумтя:

— Какво става тук? Всички си заминаха с милиони, а за мен — домашно видео?

Опитах се да игнорирам превземките му и отговорих:

— Мисля, че съвсем скоро всичко ще ти се изясни.

Кимнах на госпожица Хейстингс. Тя намали осветлението и пусна видеокасета. След няколко секунди на екрана се появи седемдесет и пет годишният Ред Стивънс. Ред Стивънс беше голям човек — и на ръст, и в живота. Бе дошъл в Тексас от блатата на Луизиана само със своята решителност, сила и дрехите на гърба си. По

време на Голямата депресия и войната бе изградил петролна и животновъдна империя от световен мащаб. Беше от хората, които обичат да държат нещата в свои ръце. Дори и сега простото му присъствие на екрана в дъното на конференнтната зала изпълваше цялото помещение с нова енергия.

Ред Стивънс се прокашля и започна да говори:

— Е, Джейсън, щом гледаш този запис, значи вече съм ритнал камбаната, гушнал букета и съм получил вечната си присъда. Уверен съм, че инструкциите ми са били изпълнени мо-тамо, което означава, че в момента гледаш заедно с най-стария ми и най-скъп приятел Теодор Хамилтън и неговата доверена сътрудничка Маргарет Хейстингс. Синко, няма как да го знаеш, но тези двама души са едни от най-добрите хора в широкия бял свят.

Ред направи пауза от няколко секунди и се обърна директно към Маргарет и мен, употребявайки галеното обръщение, което единствено той имаше правото да използва.

— Тед, искам да благодаря на теб и на Маргарет, че днес се занимахте с всичките ми любими и нелюбими роднини. Сигурен съм, че нито един от тях не се е държал достойно за похвала. Също така искам да ви се извиня за лошото поведение, което съм сигурен, че Джейсън вече е проявил по време на процедурата.

Ред отново направи пауза, прокашля се и каза:

— Джейсън, аз живях с голям размах. Имах много големи постижения, но и много големи грешки. Една от най-големите беше, че на всеки от семейството осигурявах всичко, от което си мислеше, че се нуждае. Трябваша ми години да разбера, че всичко, което правим, знаем и имаме в този живот, е дар от добрия Господ. Той има специален план за всеки един от нас и е осигурил всичко, от което се нуждаем, за да изпълним този план. Дълги години се опитвах да постигна щастие или да го купя за моите приятели и роднини. Едва на стари години осъзнах, че всяко щастие идва от даровете, които Бог ни е дал. За жалост парите и притежанията, които раздадох, не помогнаха на техните получатели да разберат даровете, които са били предвидени за тях. В опитите си да се реванширам за своето вечно отсъствие, аз им давах материални блага. Така ги ограбих от всичко, което прави живота прекрасен.

За щастие открих също, че Бог е милостив, и вярвам, че грешките ми са опростени. Струва ми се обаче, че членовете на моето

семейство са необратимо повредени. Както болният кон — просто трябва да го изведеш навън и да го застреляш. За нещастие, както ме предупреди и моят адвокат господин Хамилтън, разстрел на цялото семейство няма да се приеме добре. Освен това той ми напомни, че Бог никога не вдига ръце от хората. Ето защо оставям в неговите ръце цялото си семейство, а чрез завещанието си им осигурявам доходи, с които да живеят, независимо дали някога ще открият истинския смисъл на живота или не.

От друга страна, ти, Джейсън, може би си последната надежда за нашето семейство. Макар краткият ти живот дотук да не предвещава нищо изключително, в теб има някаква искра, която се надявам заедно да спасим и превърнем в голям огън. Ето защо няма мигновено да те направя милионер за цял живот.

Джейсън отново удари с ръка по масата и се опита да каже нещо, но бе прекъснат от думите на Ред Стивънс.

— Джейсън, преди да отвориш уста и да изложиш както себе си, така и мен пред тези почтени хора, нека ти обясня какви са правилата.

На първо число всеки месец през следващата една година трябва да се срещаш с господин Хамилтън и госпожица Хейстингс, които ще ти дават поредната част от това, което отсега нататък ще наричам „Последния подарък“.

От мястото на Джейсън Стивънс до мен долетя дълбока въздишка.

Ред продължи:

— Сега, момче, не забравяй: Ако се окаже, че създаваш повече проблеми, отколкото си струва (което за теб няма да е трудно), господин Хамилтън просто ще те отстрани, без дори да ти обяснява.

И последно, обръщам се към теб, Теодор Дж. Хамилтън — усмихна се Ред и продължи, — знам, че си мислеше, че съм забравил цялото ти име, Тед. Искам да ти благодаря, че провеждаш от мое име тази малка спасителна акция за Джейсън. Също искам да ти благодаря, че беше възможно най-добрият приятел. През живота си съм натрупал много богатства, но и за миг не бих се поколебал да ги разменя за привилегията да стоя тук сега и да мога да кажа, че Теодор Дж. Хамилтън е бил мой приятел.

С това записът свърши и ние потънахме в тишина. Най-после Джейсън се обърна към мен и каза недоволено:

— Старият определено не беше с всичкия си.

Аз въздъгнах и отговорих:

— Е, млади човече, със сигурност някой не е с всичкия си и смятам, че този малък проект ще ни даде възможност да разберем кой е той.

Станах и подадох ръка на Джейсън, докато се отправях към вратата. Той пренебрегна моя жест и само каза:

— Чакай малко. Къде е уловката? Защо просто не ми кажеш какво става и какво получавам аз?

— Всичко с времето си, млади човече — отвърнах през рамо, докато излизах от стаята.

Вървях по коридора и чувах ядосания глас на Джейсън:

— Не можа ли да ми остави пари като на всички останали?

После чух и спокойния глас на госпожица Хейстингс:

— Обичаше те твърде много, за да го направи.

ТРИ ДАР „ТРУД“

*„На този, който обича работата си,
никога няма да му се наложи да се труди.“*

Трябва да си призная, че през следващите седмици бях много нервен. Успокоих се едва когато дойде първо число на следващия месец. Стоях си в офиса и се занимавах с други неща, опитвайки се да не мисля за факта, че Джейсън Стивънс ще пристигне скоро.

Най-накрая интеркомът иззвъня и госпожица Хейстингс ме информира, че младият Джейсън Стивънс е пристигнал и ме чака в конферентната зала. Докато госпожица Хейстингс изнасяше кашона на Ред Стивънс от хранилището, аз подбрах необходимите папки. Когато влязохме в конферентната зала, намерихме Джейсън излегнат в стола, с крака на масата. С широки крачки отидох до масата и плъзнах по нея кашона, който Маргарет ми беше подала, така че да събори краката на Джейсън.

— Добро утро, Джейсън — казах аз. — Радвам се, че си намерил стол и се разполагаш удобно в залата. Някои хора така и не научават коя мебел за какво се използва.

Джейсън махна пренебрежително с ръка и отговори:

— Давай да говорим по същество. Имам работа и срещи.

Засмях се и докато сядах, му казах:

— Младежо, сигурен съм, че ще имаш доста работа и срещи, но едва ли ще са тези, за които ми говориш.

Извадих следващата видеокасета от кашона и я подадох на Маргарет. Тя я пъкна във видеото и след малко на големия екран се появи Ред Стивънс с думите:

— Добро утро, Тед, добро утро, госпожице Хейстингс.

Искам отново да ви благодаря, че се захващате с тази трудна задача. Джейсън, на теб искам да припомня правилата. Ако дори веднъж през следващите дванадесет месеца не направиш това, което ти се възлага, или ако господин Хамилтън реши, че отношението и поведението ти е неприемливо, той просто ще прекрати процедурата и ти няма да получиш моя последен подарък за теб. Предупреждавам те за господин Хамилтън: изглежда много търпелив и издръжлив, но ако злоупотребиш с тези негови качества, младежо, ще разбереш, че си пуснал разгневен лъв от клетката му.

Джейсън ме погледна озадачено. Аз му отвърнах с настойчив поглед.

Ред спря да говори и сякаш си спомняше някакви отминали времена. После продължи:

— Джейсън, когато бях доста по-млад от теб, разбрах какво удовлетворение може да ти достави една четирибуквена дума: труд. Моето богатство лиши теб и цялото семейство от привилегията да си изкарваш хляба с честен труд и от удоволствието, което това ти доставя.

Видях как Джейсън завъртя отегчено очи и изпуфтя.

Сега, преди да се настроиш негативно и автоматично да отхвърлиш всичко, което ще кажа — продължи Ред, — искам да разбереш, че всичко, което имам, и всичко, което ти имаш, е плод на труд. Съжалявам, че не ти дадох възможност да разбереш, че човек притежава само това, което сам е спечелил.

Най-ранните ми спомени от благодатта в Луизиана са свързани с работа — тежък упорит труд, който като младеж мразех от дъното на душата си. Родителите ми трябваше да хранят твърде много гърла, а храната не достигаше. Затова, ако искахме да ядем, трябваше да работим. Когато по-късно се отделих и дойдох в Тексас, разбрах, че съм свикнал да работя. Оттогава до края на живота ми това винаги ми е доставяло удоволствие.

Джейсън, ти се радваш на всичко най-добро, което този свят може да ти предложи. Бил си къде ли не, видял си какво ли не, правил си какво ли не. Това, което не разбираш, е, колко голямо може да бъде удоволствието от всичко това, ако сам си го заработиш. Тогава свободното време и развлеченията се превръщат в награда за упорития труд, вместо в начин да избегнеш работата.

Утре сутринта ще заминеш на кратък път с господин Хамилтън и госпожица Хейстингс. Ще се запознаеш с мой стар приятел в едно ранчо до Алпайн, Тексас. По време на Голямата депресия бях млад и едва свързвах двата края. Точно тогава се запознах с Гас Колдуел. Двамата заедно научихме каква сила има в упорития труд. Никой не може да ти предаде този урок по-добре от Гас.

Писмо, в което се описва цялата настояща ситуация, трябва вече да е изпратено на Гас Колдуел от господин Хамилтън, така че той ще те очаква.

Не забравяй, че ако в даден момент не изпълниш това, което съм описал в завещанието си, или ако господин Хамилтън не е доволен от представянето ти, всичко това просто ще приключи и ти ще се разминеш с Последния подарък.

Екранът почерня.

— Това е подигравка — изстреля гневно Джейсън по мой адрес.

Аз се усмихнах и отговорих:

— Да, не е лесно да се занимавам с теб, но какво ли не прави човек за приятел като Ред Стивънс. Ще се видим на летището в седем без петнайсет утре сутрин.

Джейсън ме погледна сякаш съм малоумен и попита:

— Нямах ли по-ранни полети?

Отвърнах по-търпеливо, отколкото ми се искаше:

— Вярно, че е раничко, но господин Колдуел (както ще разбереш) не обича да си губи времето. До утре.

Джейсън излезе от офиса, а госпожица Хейстингс подготви всичко необходимо.

На следващата сутрин, секунди преди стюардесата да затвори вратата на терминала, от чакалнята дотича недоспал младеж. Госпожица Хейстингс подаде на стюардесата трите ни билета, след което се качихме на самолета.

Двамата с госпожица Хейстингс заехме местата си на първия ред в първа класа. Джейсън се заозърта объркано, понеже всички места в първа класа бяха заети. Обърна се към мен и попита:

— Аз къде съм?

Госпожица Хейстингс отговори на въпроса му с възможно най-деловия си тон, но аз знаех, че ѝ е крайно забавно да му каже:

— О, господин Стивънс, вашето място е номер 23-Ф.

Тя подаде на Джейсън билета му и той се отправи ядосано по пътеката към пътническия салон.

Гас Колдуел ни чакаше на летището в Мидланд — Одеса. От дълги години познавах Гас като приятел и сътрудник на Ред Стивънс. Любовта ни към Ред ни свързваше по особен начин. Гас се здрависа сърдечно с мен. Имах чувството, че се здрависвам с тридесет и пет годишен здравеняк, а не със седемдесет и пет годишен старец. Той поздрави любезно госпожица Хейстингс, но към Джейсън се обърна малко грубо:

— Ред Стивънс беше един от най-добрите хора, които съм срещал. Не виждам как ще оправдаеш очакванията му.

Тъкмо Джейсън да запротестира и Гас изстреля:

— Синко, защо не слезеш долу да потърсиш багажа. Свърши нещо полезно.

След няколко минути всички бяхме на долния етаж на летището, където Джейсън действително бе намерил багажа ни. Гас отиде до паркинга, за да ни вземе от изхода на летището в луксозния си пикап — автомобил, който рядко ще видите в Бостън. Докато отваряше вратата на госпожица Хейстингс, а после настани и мен, той се обърна към Джейсън:

— Момче, стига си стърчал там. Вкарай чантите в камиона.

Джейсън натовари багажа в откритата част на пикапа и смирено попита:

— Къде да седна?

— Сядай при багажа или ходи пеш — каза Гас. — Все ми е тая.

Гас влезе в колата и потегли секунда след като Джейсън скочи отзад. Погледнах през рамо и го видях как се търкаля, докато Гас сякаш нарочно надвишаваше всички ограничения на скоростта на излизане от летището.

Докато карахме към ранчото на Гас, а Джейсън се лашкаше отзад, можехме на спокойствие да споделим спомени за Ред и желанието си да му помогнем да „излекува“ Джейсън Стивънс. Уговорихме се Гас да използва следващите четири седмици, за да предаде на Джейсън своето разбиране за етика на труда, а аз и госпожица Хейстингс да си тръгнем на следващия ден и да прекараме няколко седмици в Остин, където трябваше да свърша малко работа за друг свой клиент.

След сякаш безкрайно друсане по прашното шосе най-после завихме по черен път, който водеше към няколко постройки в далечината. Имаше табела, която гласеше: „Ранчото на Гас Колдуел. Всички приятели са добре дошли. Стреляме по нарушители.“

След още десет минути пристигнахме в огромна къща, където ни посрещна семейството на Гас, част от неговите работници и няколко кучета. Гас въведе госпожица Хейстингс и мен в уютния си дом и се обърна да извика на Джейсън:

— Момче, стига си се излежавал в камиона. Донеси чантите.

Гас ме беше информирал, че следващия ден работата в ранчото ще започне рано сутринта. Беше решил Джейсън да научи това по трудния начин.

Следващата сутрин, преди часовникът да е отмерил шест, двамата с госпожица Хейстингс и цялото семейство Колдуел вече бяхме закусили обилно с огромни количества холестерол. Докато отпивахме от втората си чашка кафе, Гас каза:

— Да взема да събудя Спящата красавица. Очертава се интересен ден. Образователен... нали разбирате.

Чухме как Гас изкачва стълбите и отваря с трясък вратата на Джейсън. Бумтящият му глас се разнесе из цялата къща:

— Момче, жив ли си? Проспиваш си деня. Обличай се и слизай.

Гас се върна при нас и продължихме да си говорим приятелски, отпивайки от силното кафе. След няколко минути се появи Джейсън — разчорлен и с торбички под очите. Седна на масата. В същия момент Гас стана и каза:

— Е, закуската беше чудесна. А сега на работа.

Джейсън се опули насреща му и каза раздразнено:

— Може ли да закуся, ако обичате?

Гас се усмихна и каза:

— Тъй вярно. Веднага щом станеш утре сутринта. Никой не излиза от дома на Гас Колдуел гладен. Но не мога да направя нищо за тези, които проспиват целия ден.

Джейсън погледна през прозореца и възкликна:

— Че то още не се е съмнало!

Гас се ухили до уши и отговори:

— Браво, моето момче, колко си наблюдателен! А аз мислех, че ще трябва да те уча на всичко. Сега тичай в склада и виж дали ще

можеш да намериш някакви работни дрехи. Откакто си станал, не си направил нищо полезно. Тръгваме след пет минути.

Гас се съгласи, преди да тръгнем за Остин, да ни заведе до мястото, където Джейсън ще работи, за да видим какво ще прави. Вече бяхме седнали в камиона, когато Джейсън се появи от склада и без протести се метна в задната част на пикапа. Още преди да е седнал, Гас натисна педала, прекоси двора и мина през портата, излизайки на полето.

Слънцето тъкмо изгрываше, когато стигнахме границата на ранчото, където беше натрупана купчина дървени подпори за ограда. Гас скочи от камиона и извика:

— Момче, ще си вдигнеш ли задника от удобното си местенце? Не познавам друг човек, който да се излежава толкова много.

Двамата с госпожица Хейстингс вървахме зад Гас и Джейсън, докато стигнахме последната подпора на оградата, която се губеше на хоризонта.

— Добре дошли при подпора номер сто и едно — гордо заяви Гас.

После набързо показа на Джейсън как да изкопае дупка за подпората, как да я постави и как да провери дали е вертикална. Макар че беше на седемдесет и пет, Гас Колдуел притежаваше завидна сила и невероятна издръжливост. В неговите ръце всичко изглеждаше лесно.

Той се обърна към Джейсън и каза:

— Сега опитай ти.

Гас тръгна към камиона, където стояхме ние с госпожица Хейстингс.

Джейсън се захвана с инструментите. Изглеждаше почти комично. Гас му подхвърли:

— Да се надяваме, че ще му хванеш цаката, преди да си каталясал. Ще изпратя някой да те вземе за обяд.

По лицето на Джейсън се изписа уплаха и той извика:

— Докъде трябва да стигне тази ограда?

Докато ни помагаше да се настаним в камиона, Гас отговори през смях:

— Не повече от километър и половина, след което ще завием и ще продължим нататък. Не се притеснявай, няма да те оставим без

работа. Ще ми се и аз да бях получавал по един долар на всяка подпора, която двамата с Ред Стивънс сме забили в Тексас.

Оставихме Джейсън с новото му занимание.

След почти четири седмици двамата с госпожица Хейстингс се върнахме от успешна командировка в Остин. Гас отново ни взе от летището и докато караше към ранчото, не се стърпях и попитах:

— Е, как се справя младият Джейсън?

Гас се усмихна и отговори:

— Не вярвах, че ще се справи. При целия този пек, пришките и голямата горещина не беше трудно да се откаже, но мисля, че ще бъдете приятно изненадани.

Когато стигнахме ранчото, Гас ни закара директно на мястото, където Джейсън бе работил първия ден. Направи ми впечатление, че оградата този път стигаше доста по-надалеч, а Джейсън не се виждаше. Гас продължи да кара и когато изкачихме малко възвишение, забелязах Джейсън в далечината.

Бе настъпило истинско преобразяване. Джейсън бе хванал тен от слънцето, бе отслабнал от физическия труд и когато пристигнахме, работеше енергично. Той ни махна и се приближи, докато слизахме от камиона.

— Джейсън, ти ли изкопа всички тези дупки и заби всички тези подпори? — попитах аз.

В очите му проблеснаха искри на задоволство и той отговори:

— Тъй вярно, сър. Всички до една. Даже са прави.

Гас праметна ръка през рамото на Джейсън и каза:

— Синко, не бях сигурен дали ще се справиш, но ти се оказа добър помощник. Преди около шестдесет години двамата с чичо ти Ред открихме, че ако човек може да работи такъв тип работа и я върши качествено и с достойнство, той може да работи всичко. Смятам, че научи добре своя урок. Време е да се връщаш в Бостън.

Бях шокиран от отговора на Джейсън:

— Имам да сложа само още няколко, за да завърша тази част. Не може ли да тръгнем утре сутринта?

На следващия ден след закуска Гас предложи да ни закара до летището. Джейсън взе чантите и ги изнесе на верандата, но вместо с пикапа, този път Гас се появи с нов кадилак.

Джейсън се засмя и попита:

— Господин Колдуел, къде ви е камионът?

Гас се усмихна и отговори:

— Не мога да накарам един от най-добрите си помощници да се търкаля заедно с багажа в пикапа. Хайде, да те закараме до летището.

Докато летяхме на десет хиляди метра над централните щати, не можех да спра да мисля за Ред Стивънс и урока по труд, който бе предал на Джейсън. Надявах се този урок да означава за Джейсън също толкова, колкото означаваше и за мен.

ЧЕТИРИ ДАР „ПАРИ“

Парите са просто едно средство. Те могат да бъдат сила, която върши добро, сила, която върши зло, или просто да си стоят.

Понякога в живота човек върви по път, за който не е сигурен, че ще излезе ползотворен. Но изведнъж от нищото сякаш по чудо получава малък знак, който му показва, че е на прав път. За мен такъв знак беше моментът, в който Джейсън Стивънс се яви на втората от ежемесечните ни срещи.

Двамата седяхме на обичайните си места в конферентната зала и обсъждахме трудовия му стаж в Алпайн, Тексас. Госпожица Хейстингс се върна от хранилището с кашона на Ред Стивънс. Без някой да му казва, Джейсън стана от стола си и помогна на госпожица Хейстингс, като взе кашона от ръцете ѝ и го донесе до масата.

На повечето хора това едва ли би направило впечатление, защото го считат за нещо изключително дребно. Но аз знаех как е възпитан Джейсън и как винаги е приемал подобни дребни жестове за даденост. Реших да гледам на тази случка (колкото и да беше незначителна) като на положителен знак.

От големия екран отново ни гледаше Ред Стивънс. На лицето му имаше лека закачлива усмивка, която предполагам се дължеше на размишленията му за преживяванията на Джейсън в ранчото на Гас Колдуел. Гласът му проехтя в залата:

— Е, Джейсън, добре дошъл от Едемската градина, позната като Тексас. Щом в момента ти говоря, значи си оцелял през месеца с Гас Колдуел. Винаги съм смятал, че пришките по ръцете правят добро на хората.

Не е за вярване, но чух как Джейсън леко се засмя.

Ред продължи:

— Днес ще говорим за най-погрешно възприеманата стока на света — парите. Там, където са необходими, те са незаменими, но във всичко останало са напълно безполезни.

Например всичките пари на света не могат да ти купят и един ден живот. Затова и гледаш в момента тази видеокасета. Освен това е важно да разбереш, че парите няма да те направят щастлив. Бързам да добавя, че и бедността няма да те направи щастлив. Бил съм богат, бил съм и беден. При равни други обстоятелства да си богат е по-добре.

Тук всички се засмяхме. Ред придоби по-сериозно изражение и продължи:

— Джейсън, ти нямаш никаква представа и концепция за стойността на парите. Вината не е твоя, а изцяло моя. Надявам се през следващите тридесет дни да започнеш да схващаш какво означават парите за живота на реалните хора в реалния свят. Липсата на разбиране за парите е основната причина за голяма част от насилието, стреса, разводите и липсата на доверие в света. За теб тези идеи са чужди, защото винаги си считал парите за нещо като въздуха. Той никога не свършва — просто трябва да си поемеш още един дъх.

Зная, че винаги ходиш с много пари в джоба и ги харчиш неразумно. Поемам пълна отговорност за това, защото съм те лишил от привилегията да разбираш връзката между работата и парите.

През изминалия месец ти започна да разбираш от единия край какво удовлетворение и удоволствие можеш да получиш от това, че си свършил добре дори и най-непретенциозната работа. Тъй като парите най-често са резултат от труда на хората, смятам, че е време да започнеш да разбираш и тях. Ако Гас Колдуел трябваше да ти плати за работата, която си свършил през месеца, щеше да ти даде около хиляда и петстотин долара. Зная, че за теб това е почти нищо, но мога да те уверя, че това е справедливото ти възнаграждение.

Преди да си тръгнеш днес, господин Хамилтън ще ти даде плик от кашона. В него има хиляда и петстотин долара. През следващия месец искам да отидеш и да намериш пет души, за които част от тези хиляда и петстотин долара могат да бъдат решаващи. Искам да обърнеш внимание как притеснението от липсата на пари им пречи и как, когато им дадеш парите, те могат да се съсредоточат върху важните неща в своя живот.

Съзнавам, че в миналото вероятно си издихвал хиляда и петстотин долара за няколко часа с така наречените си приятели. Време е да започнеш да разбираш какво могат да направят толкова пари, дадени на правилното място. До края на месеца трябва да докладваш на господин Хамилтън за пет такива случая, като опишеш всяка ситуация и съответно своята намеса. Ако господин Хамилтън сметне, че си научил урока за дара „Пари“, ще ме видиш отново следващия месец.

Образът на Ред изчезна от екрана и в залата настъпи кратка тишина. После Джейсън се обърна към мен и каза:

— Не мисля, че разбрах какво трябва да направя. Къде да търся тези хора, колко...

Аз го прекъснах:

— Млади човече, каквото чу ти, това чух и аз. Нямам право да ти давам допълнителна информация и да ти помагам. И този, както и останалите уроци, на които чичо ти иска да те научи, е такъв, че трябва сам да го проумееш. Мога да те уверя, че Ред Стивънс не обичаше половинчатите неща и ти е дал всичко, от което се нуждаеш, за да успееш.

Посегнах към кашона и извадих малък плик — точно както бе казал Ред. Подадох плика на Джейсън и казах:

— Ще чакаме с нетърпение да те видим в края на месеца.

Джейсън стана бавно. На лицето му се четеше объркване. Тръгна бавно към вратата. Двамата с госпожица Хейстингс останахме в залата още няколко минути. Най-накрая тя наруши тишината:

— Мисля, че няма никаква представа какво да прави с парите в плика.

Замислих се за момент и отговорих:

— Повечето от нас са научили стойността на парите в продължение на много години. Джейсън е отсъствал от училище и има много да навакхва.

Джейсън се обади в предпоследния ден на месеца. Признавам, че бях малко неспокоен. Уговорихме си среща за следващата сутрин. В уречения час госпожица Хейстингс го въведе в офиса ми и двамата седнаха на кожените столове пред моето бюро.

Джейсън изглеждаше малко разтревожен и неуверен. За момент се замислих какво щях да направя, ако ми бяха дали един месец да открия пет души, на които мога истински да помогна с пари. След това се върнах към задължението си да действам като адвокат на Ред Стивънс, който трябва да се разпорежи с наследството му. Знаех, че ако Джейсън не се е справил с изискванията, ще трябва да прекратя процедурата. Заради Джейсън, а трябва да призная и заради самия себе си, не исках да става така.

Най-после се обърнах към Джейсън и го попитах:

— Е, млади човече, готов ли си с докладите?

Джейсън кимна утвърдително и извади от вътрешния си джоб измачкан лист. Прокашля се и започна бавно да говори:

— Не съм сигурен, че това е, което се искаше, но както и да е. Първо, една вечер късно си карах колата и минах покрай благотворителна акция за миене на коли. Беше почти тъмно и предположих, че приключват. Спрях и попитах отговорника откъде е групата и как върви набирането на средства. Той ми каза, че са от скаутския клуб и се опитват да съберат пари, за да отидат на националната сбирка на скаутите следващата седмица. После сподели, че не са очаровани от резултата, защото това бил последният им шанс, а парите не им стигали за няколко от момчетата. Попитах го колко още пари им трябва. Човекът каза тъжно, че им трябва почти двеста долара, а скоро трябва да разчистят мястото и да си тръгнат. Паркирах колата и казах на момчетата да я лъснат до блясък. Когато свършиха, връчих на едно от тях двеста долара и си заминах.

Джейсън ме погледна, търсейки одобрение. Кимнах му да продължи. Все още неуверен той като че ли придоби малко повече смелост и погледна отново листа си.

— Когато стигнах мола, започнах да си търся място за паркиране. Забелязах млада жена с бебе, която стоеше пред стара кола и викаше на някакъв мъж с камион, който беше паркирал зад нея. Спорът, изглежда, беше разгорещен и тъй като бяха заели две от най-добрите места на паркинга, аз спрях и попитах какъв е проблемът. Мъжът ми каза, че работи в магазин за коли втора употреба и че жената не си е плащала последните две вноски. Каза ми, че вноските ѝ са само сто долара на месец. Момичето се разплака и каза, че бебето ѝ е болно и че ако загуби колата, ще загуби и работата си и тогава не

знае какво ще стане. Попитах мъжа колко още ѝ остава, за да изплати колата. Оказа се, че има още четири плащания по сто долара. Дадох му четиристотин долара и той ѝ написа разписка, че колата е изплатена. Ето копие от разписката.

Джейсън сложи на бюрото ми измачкана и зацапана бележка, след което продължи:

— В мола се натъкнах на младо семейство с две малки деца в магазина за играчки. Децата постоянно молеха за различни играчки, но родителите с тъга им казваха, че тази година Дядо Коледа сигурно няма да дойде, защото тати е бил уволнен. Докато децата бяха в другия край на щанда и се прехласваха по някакви плюшени играчки, аз подадох на майката триста долара и я помолих да докара Дядо Коледа у тях.

На излизане от мола забелязах възрастна жена, която стоеше на пейката. Тъкмо когато я подминах, тя изтърва портмонето си. Наведох се да ѝ го подам и забелязах, че е плакала. Когато я попитах какъв е проблемът, тя ми каза, че двамата със съпруга ѝ Харолд (с когото били женени от петдесет и седем години) за пръв път в живота си не могат да свържат двата края. Неговите хапчета за сърце стрували шестдесет долара на месец, а аптеката в мола не приемала купоните ѝ за храна. С двеста долара купих лекарства на Харолд за три месеца и останалите двадесет долара от рестото дадох на жената, за да го заведе в любимия им ресторант.

Джейсън ме погледна с очакване, а аз се усмихнах и му казах:

— Дотук звучи добре, но трябваше да намериш пет души.

Джейсън стана още по-нервен и обясни:

— Докато карах един ден, подминах развалена кола, която бе спряла на пътя. Отбих и слязох. Така се запознах с един млад човек — Браян. Той е горе-долу колкото мен и открихме, че имаме много общи неща. Обадох се от мобилния си телефон на пътна помощ и те го прибраха гаража си. Автомонтьорът каза, че двигателят на колата е зле повреден и трябва да се смени.

Браян направо изпадна в паника, защото колата му трябваше, за да ходи на работа и да се връща. Монтьорът каза, че ще му струва седемстотин долара. Браян едва не припадна, защото нямаше никакви пари, така че аз му дадох необходимата сума за нов двигател.

Винаги прецизната госпожица Хейстингс се обади с леко разтреперан глас:

— Сър, това прави общо хиляда и осемстотин долара. Мисля, че задачата беше Джейсън да раздаде само хиляда и петстотин.

Разтревожен Джейсън застана на ръба на стола и каза:

— Добавих триста долара от собствените си пари. Това проблем ли е?

Госпожица Хейстингс ме изпревари и отговори:

— Разбира се, че не. Господин Хамилтън е справедлив и разумен човек.

После ми хвърли пронизващ поглед и каза:

— Нали така, господин Хамилтън?

Уверих Джейсън и упоритата госпожица Хейстингс, че действително съм справедлив и разумен и че смятам, че Джейсън е научил важен урок за стойността на парите. Надявах се, че никога няма да го забрави. Аз също.

ПЕТ

ДАР „ПРИЯТЕЛИ“

Истински богат е този, който пресмята богатствата си не в злато, а в приятели.

На следващата сутрин госпожица Хейстингс ме уведоми, че Джейсън Стивънс е пристигнал и ще чака в конферентната зала. След успешните му пътешествия в страната на труда и парите се надявах, че враждебното му отношение се е изпарило. Когато обаче влезе в залата, бързо разбрах, че не е така. Преди още да съм седнал, той ме подхвана:

— Вижте, защо трябва да правя всичко това? Направо е смешно. Имате копие от завещанието — трябва да знаете какво е наследството ми. Защо не прескочим всички тези глупости и не се съсредоточим върху главното?

Аз му се усмихнах и казах:

— Добро утро, Джейсън. И аз се радвам да те видя. Надявах се, че след урока на чичо ти за парите ще си разбрал каква е целта на цялата процедура.

Изправих се бавно (което не е странно, когато си на осемдесет). Погледнах го по начин, който успешно бях използвал през годините си като съдия.

— Младежо — казах аз, — имаш две, само две възможности. Можеш да следваш указанията на Ред Стивънс или да се оттеглиш на момента. Мога да ти кажа обаче, че отношението ти дава сериозна заявка, че ще изгубиш големия подарък, който чичо ти е планирал да ти остави.

Джейсън се отпусна на стола и въздъхна.

— Добре тогава, да продължаваме — каза той. — Какво следва?

Госпожица Хейстингс донесе кашона на Ред Стивънс и го сложи до мен на масата. Извадих следващата видеокасета, а госпожица

Хейстингс я сложи във видеото. Ред Стивънс се появи за пореден път и започна да говори.

— Джейсън, при първата ти среща с господин Хамилтън ти ме чу да казвам, че той е моят най-добър приятел. Думата *приятел* се използва твърде често от хора, които не знаят какво означава тя. Днес хората наричат всеки свой приятел. Млади човече, ако доживееш моите години и можеш да преброиш истинските си приятели на пръстите на двете си ръце, значи си късметлия.

Сега, Джейсън, ще споделя с теб една случка, която обещах да не разказвам до края на живота си. Тъй като, когато гледаш този запис, вече ще съм мъртъв, и тъй като си заедно с човека, на когото обещах, смятам да я споделя. Както знаеш, аз отпразнувах седемдесет и петия си рожден ден и се радвах на сравнително дълъг живот без особени болести. Невинаги обаче е било така.

Помня как на тридесет и осем години влязох в болницата с висока температура. Лекарите не бяха сигурни какво ми има и повикаха всевъзможни специалисти от цялата страна. В крайна сметка диагнозата ми се оказа рядко срещано заболяване на бъбреците, при това нелечимо. Единствената надежда за мен беше новата за тогава процедура — трансплантация на бъбрек.

Имай предвид, че тогава никой не беше чувал за нея и нямаше толкова много донори, както днес. Обадих се на господин Хамилтън, който винаги е бил мой адвокат, и му казах, че трябва да започнем национално издирване на донор. Бях много уплашен, защото специалистът ми беше казал, че без трансплантация може да умра за няколко седмици. Представи си колко бях облекчен, когато господин Хамилтън ми се обади след два дена и ми каза, че е намерил донор „някъде на Източния бряг“.

Както се досещаш, операцията беше успешна и ми донесе още много години живот. Това, за което съм сигурен, че не се досещаш, и което никой друг до днес не знаеше, е, че бъбрекът, който господин Хамилтън откри, беше неговият собствен.

Ред спря, за да пийне вода, а младият Джейсън Стивънс ме изгледа въпросително. Ред продължи от големия екран:

— Има само едно нещо на света, което може да обясни това. Нарича се приятелство. Знам, Джейсън, че си мислиш, че имаш много приятели. Истината е, че имаш много хора, които искат парите ти или

нещата, които те могат да купят. Като изключим времето при Гас Колдуел, ти не си работил и един ден през живота си, не си свършил нищо, което бих могъл да нарека продуктивно. Но винаги си бил център на вниманието и лесна плячка за хищниците, които наричаш приятели.

— През следващите тридесет дена искам да прекараш много време в мислене и наблюдаване. Искам да откриеш кои според теб са принципите на истинското приятелство и да направиш така, че да можеш да докладваш на господин Хамилтън за пример на истинско приятелство, което може да демонстрира твоите принципи. Джейсън, в живота си не можеш да направиш нищо, което да подобри качеството на твоето съществуване повече, отколкото да се научиш да разбираш и да пазиш приятелството.

Записът свърши, а Джейсън изпадна в дълбок размисъл. Най-накрая измънка:

— Не разбирам. Тоест...

Аз го прекъснах:

— Зная, че не разбираш. Точно това е въпросът. Само се надявам да запомниш думите на чичо си и за твоё добро до края на месеца поне да започнеш да разбираш. Ще очаквам с нетърпение да докладваш.

Излязох от конферентната зала, оставяйки младия Джейсън Стивънс с новата му задача.

В последния ден от месеца госпожица Хейстингс се обади в кабинета, за да ме уведоми, че Джейсън Стивънс е уговорил среща и ще дойде до час. Облегнах се на стола и се замислих за дългогодишния си приятел Ред Стивънс. Не можех да си представя как е възможно да научиш някого колко дълбоко може да стане едно приятелство, особено ако човекът никога не го е преживявал. Признавам, че хранех големи съмнения и имах лошо предчувствие, мислейки си за шансовете на Джейсън да успее да изпълни задачата, която Ред Стивънс му бе поставил.

Двамата с госпожица Хейстингс седяхме мълчаливо край конферентната маса. И двамата внимателно наблюдавахме изражението и излъчването на Джейсън. Изглеждаше обременен. Поздрави ни набързо и смотолеви:

— Надявам се, че... тоест... не съм сигурен...

Госпожица Хейстингс го прекъсна:

— Ако добре помня, днес трябва да докладваш на господин Хамилтън доколко си разбрал приятелството.

Джейсън ме погледна, изпълнен със съмнение, а аз кимнах и го насърчих с усмивка. Той започна:

— Този месец мислих много за приятелството и се опитах да го опиша с няколко принципа. Стигнах до извода, че приятелството включва лоялност, посвещение и споделяне на живота. Усещам, че има и нещо по-дълбоко, но ми е трудно да го опиша с думи.

Най-добрият пример за приятелство, с който мога да опиша тези принципи, е историята, която ми разказа Гас Колдуел, докато работех за него в Тексас. Той ми разказа как, когато двамата с чичо Ред започнали да се занимават с животновъдство, техните ферми били разделени на километри, но двамата, заедно с още няколко фермери използвали едни и същи пасбища. Всяка година фермерите се събирали, за да подберат и да жигосат всички свои телета, родени през последната година.

Господин Колдуел ми обясни, че малките телета ходят по петите на майките си, така че не е трудно всяко теле да бъде жигосано със същия знак, който има и неговата майка.

Изглежда, в ранните години господин Колдуел се притеснявал, че от чичо Ред няма да излезе добър фермер. Затова веднъж, когато били на годишното събиране, Гас жигосал няколко от своите телета със знака на чичо Ред. Каза ми, че по този начин прехвърлил около тридесет свои телета на чичо Ред.

В края на сбирката обаче, когато Гас преброил животните със своя знак, той открил, че вместо да има с тридесет телета по-малко, той имал с около петдесет повече.

Дълги години бил озадачен от случилото се, докато веднъж, когато двамата с чичо Ред били на риболов, чичо Ред не казал на Гас, че в ранните години на съвместната им работа се притеснявал, че Гас няма да успее в бизнеса. Тъй като не искал да изгуби най-добрия си приятел и съсед, той жигосал част от своите телета със знака на Гас Колдуел.

Джейсън спря да говори и потърси с поглед нашето одобрение. После продължи:

— Тази история на господин Колдуел описва най-добре как аз разбирам елементите на приятелството. Зная, че за да изградиш подобно приятелство, трябва много години, но вярвам, че си струва.

Както знаете, миналия месец се запознах с Браян, когато колата му се беше счупила на пътя. Помогнах му да си купи нов двигател и оттогава насам вършим заедно разни неща. Надявам се някой ден с него да бъдем приятели като Гас Колдуел и чичо ми Ред.

Джейсън ме погледна право в очите и каза:

— Също се надявам да бъда толкова добър приятел, колкото сте бил вие за Ред Стивънс.

Усмихнах му се и казах:

— По моя скромна преценка си на път да го осъществиш. Единственото, което мога да добавя, е, че всяко усилие, което вложиш за приятелството, винаги се връща многократно.

Благодарих на Джейсън, че сподели историята за Ред Стивънс и Гас Колдуел. Вече петдесет години знаех, че двамата са големи мъже и големи приятели. Разказът на Джейсън просто потвърди това още веднъж.

Госпожица Хейстингс изпрати Джейсън от конферентната зала, оставяйки ме насаме със спомените ми.

Облегнах се на стола и си спомних своя приятел Ред Стивънс. Замислих се как нашето приятелство бе започнало съвсем непретенциозно, без някой от нас двамата да си дава сметка докъде ще стигнат отношенията ни. Джейсън бе започнал да осъзнава какво означава да бъдеш приятел и аз се надявах новото му приятелство да остане за цял живот и да му донесе същото удовлетворение, което бяхме изпитали с Ред Стивънс от нашето.

ШЕСТ ДАР „УЧЕНИЕ“

*Образованието е пътуване за цял живот,
чиято крайна точка се отдалечава с времето.*

Завещанието, което Ред Стивънс бе оставил на своя племенник Джейсън, бе най-необикновеното и потенциално най-важното дело, което някога бях обслужвал. С настъпването на четвъртия месец от едногодишното ни приключение с Джейсън не бях сигурен колко сме напреднали. Той бе дал много признаци за подобрене, но арогантното му егоистично отношение, родено от безгрижния живот, изпълнен с привилегии, продължаваше от време на време да се проявява.

На своеобразния ни месечен ритуал край конферентната маса той се намеси още преди госпожица Хейстингс да е пуснала видеокасетата:

— Вижте, дотук направих всичко, което ми казахте, и всичко беше добро, но трябва да имам някаква представа към какво се придвижвам и какво ще получа накрая. Не мога просто да пропиляя цяла година от живота си.

За няколко секунди погледът ми се спря върху Джейсън, докато обмислях какво би искал да му каже Ред. Най-накрая отговорих:

— Джейсън, за мен целият ти живот досега е бил поредица от пропиленни години. Не виждам с какво една година, прекарана в изпълнение на последната воля на чичо ти, ще влоши ситуацията. Ти обаче имаш възможност да прекратиш цялата процедура във всеки един момент.

Той ми се развика:

— Не можете ли поне в общи линии да ми кажете какво ще получа от цялата работа, за да знам дали си струва?

Отправих му най-строгия си съдийски поглед и заявих:

— Млади човече, честта, дългът и приятелството ме задължават да изпълня всяка стъпка от този процес така, както ми е наредено от Ред Стивънс. Нямам избор. Ти обаче имаш. Или ще играеш по правилата, или няма да играеш изобщо. Дотук всичко ли е ясно?

Двамата с Джейсън се погледнахме право в очите, сякаш се състезавахме чия воля ще надделее. За негово съжаление през осемдесетте години на живота ми моята воля бе преминала много тестове, докато неговата за първи път беше поставена на изпитание от любовта и грижата на Ред Стивънс.

Най-накрая той отмести поглед и изсумтя:

— Добре, да видим записа.

Ред Стивънс се появи на екрана с малко по-сериозно изражение от преди. Сякаш всяко следващо изискване беше още по-важно и значимо от предишното. Ред започна:

— Джейсън, следващата част от подаръка, който се опитвам да ти дам, се отнася до знанието и учението. Както знаеш, аз нямах привилегията да получа формално образование, а ти имаш някаква диплома от прехваления колеж, в който те изпратихме (който между другото не е нищо повече от развлекателен комплекс за безгрижни богаташчета).

Джейсън се облегна на стола, стовари юмрук по масата и процеди през зъби дълга въздишка. Ред продължи:

— Сега, преди да се почувстваш много обиден, искам да знаеш, че уважавам университетите и всяко друго формално образование. То просто не намери място в моя живот. В него обаче присъстваше една постоянна любознателност и желание да науча всичко възможно за хората и света около мен. Скоро след като се научих да чета, се наложи да спра да ходя на училище, но способността да чета, да мисля и да наблюдавам ме превърна в сравнително добре образован човек.

Учението е процес. Не може да стоиш години наред в една класна стая и накрая да се покажеш на сцената с онази специална шапка и да се смяташ за образован. Вярвам, че причината да нарекат церемонията по връчването на дипломите „встъпление“ е, че процесът на учене започва именно тогава. Училището ти дава само инструментите и помагалата за истинските уроци, които предстоят.

В крайна сметка, Джейсън, оказва се, че животът — когато го живееш самостоятелно — е най-добрият учител. Моето богатство и

успехите ми те ограбиха от това, но смятам да положа усилия да поправа щетите.

Ред спря за секунда, събра мислите си и продължи:

— Джейсън, изпращам те на малко пътешествие. Господин Хамилтън и госпожица Хейстингс ще те придружат. Ще посетиш мястото, където аз научих най-много. Ако подходиш с отворено сърце, ще откриеш ключа към дара на учението, който ще ти служи цял живот.

След като прекараш един месец на това страхотно място за обучение, трябва да можеш да обясниш задоволително на господин Хамилтън кой е ключът към всяко знание, образование и учение. Всички подробности са у господин Хамилтън и той ще ти ги съобщава, когато е необходимо. Всичко добро.

Докато госпожица Хейстингс ставаше да прибере видеокасетата, Джейсън попита с отегчение:

— Къде трябва да отидем и какво трябва да направим?

Докато се изправях и крачех към вратата, аз казах:

— Джейсън, не сме длъжни да ходим никъде и да правим каквото и да е. Можем веднага да прекратим процеса, но ако искаш да продължиш, бъди на терминал 27 на летището в седем сутринта. Вземи си паспорта, малко летни дрехи и добро настроение.

На следващата сутрин се натъкнахме на Джейсън, докато пресичаше с багаж в ръка паркинга на летището. Аз му подвикнах:

— Джейсън! Добро утро. Изненадвам се, че си тук половин час преди самолетът да излети.

Той се засмя и каза:

— Реших този път да пробвам да се кача на самолета, без да се налага да правя стометров спринт и да се прецеждам през почти затворената врата.

Докато пресичахме чакалнята, госпожица Хейстингс ме хвана под ръка и прошепна:

— Като че ли наистина има напредък, колкото и да е малък и бавен.

Джейсън ни настигна и попита:

— Е, къде ще ходим?

Усмигнах му се и отвърнах:

— В Южна Америка.

Джейсън спря на място и попита:

— И в кой по-точно университет в Южна Америка?

Госпожица Хейстингс отговори ведро на въпроса му:

— Сигурна съм, че никога не си го чувал.

След като сменихме три полета, се озовахме в раздрънкано такси, което криволичеше по черен път сред джунглата. Най-накрая пристигнахме в прашно село с неасфалтирани улици и няколко полусрутени сгради.

Шофьорът спря пред най-голямата от тях и ние слязохме и си взехме багажа. Докато таксито вдигаше облак прах зад себе си, Джейсън попита с недоверие:

— Сигурни ли сте, че трябва да сме тук?

Аз се засмях и отговорих:

— Образованието и учението са там, където ги намериш.

Настанихме се в три отделни стаи в скромния, но изненадващо приятен хотел и се уговорихме на следващия ден да се срещнем във фоайето за закуска. Бях много уморен и парирах всички въпроси на Джейсън, като му казах набързо, че урокът ще започне на другата сутрин.

След цял ден пътуване сънят ми беше сладък и на сутринта заварих госпожица Хейстингс във фоайето, където тя вече бе запазила маса за нас в дъното на нещо като столова. След минута пристигна Джейсън и закусихме.

Докато ставах от масата, казах:

— Джейсън, ще повървим до края на улицата. Там има сграда. В нея ще започне твоето обучение.

Джейсън стана и каза с въздишка:

— Дойдох дотук. Да видим какво ми е приготвил моят луд чичо.

Докато вървахме по прашната улица, явно сме били доста интересна гледка, тъй като много от местните жители наизлязоха да ни видят. Къщите им бяха обикновени постройки от греди и ламарина, но в края на улицата последната сграда отляво беше малко по-голяма и по-модерна от останалите. Над вратата имаше табела, на която

пишеше на испански и на английски „Библиотека на Хауард «Ред» Стивънс“.

Когато видя името, Джейсън се засмя и попита:

— Какво става тук?

Докато изкачвах трите стъпала и отварях вратата, му отговорих:

— Мисля, че вътре ще намериш отговор на своя въпрос.

Влязохме в библиотеката, където бяхме посрещнати от приятна млада жена. Тя ни поздрави на много добър английски, след което добави:

— Предполагам, вие сте господин Хамилтън и госпожица Хейстингс.

Аз кимнах утвърдително. Когато премести поглед върху Джейсън, очите ѝ се оживиха и тя възкликна:

— Вие трябва да сте Джейсън Стивънс. За нас е чест да сте тук. Сеньор Ред Стивънс беше голям човек и помогна на много хора в нашето село.

Аз се прокашлях и казах:

— Джейсън, през следващите четири седмици ще помагаш на библиотекарката. Тук ще получиш всичко, от което се нуждаеш, за да научиш урока, който чичо ти иска да ти предаде.

Джейсън повиши глас повече, отколкото бе необходимо, и заяви:

— Може да не съм бил отличник в училище и да не съм научил кой знае какво в колежа, но не вярвам в това забутано място да има нещо, до което преди не съм имал достъп.

Джейсън се завъртя на триста и шейсет градуса, оглеждайки единственото помещение на библиотеката.

— Тук няма почти нищо друго, освен празни рафтове. Има съвсем малко книги — отбеляза той.

Библиотекарката се усмихна и обясни:

— Всички книги са заети от хората в селото, а и не само от нашето. Когато ни остави тази библиотека, вашият чичо ни каза, че няма полза от книги, които стоят на рафта.

Казах на Джейсън, че двамата с госпожица Хейстингс ще го оставим да работи, но всеки ден ще му идваме на посещение.

През следващите четири седмици се потопих в приятния живот на селото. С госпожица Хейстингс направихме няколко разходки до близките околности и имахме много възможности да разгледаме

забележителности и да си купим сувенири. Всички бяха дружелюбни и гостоприемни, особено след като научавах, че идвам от името на покойния им благодетел Ред Стивънс.

Ежедневните ни посещения при Джейсън показваха, че той изпълнява задълженията си по-усърдно и енергично, отколкото бях очаквал. Скоро се научи да вписва и изписва книгите със завидна бързина и често разговаряше със заемателите за книгите, които са прочели.

Когато настъпи последният ден от пребиваването ни там, почти не ни се тръгваше от уютното селце. Всички излязоха на улицата да ни изпратят, след което тръгнахме със същото такси, с което бяхме пристигнали.

След целодневно изморително пътуване най-после стъпихме на летището в Бостън, където си взехме багажа и тръгнахме към паркинга.

Джейсън избърза няколко крачки пред нас, застана на пътя ни и каза:

— Чакайте малко. Направих всичко, което ми поръчахте — работих усилено в библиотеката и прегледах всяка книга в онова мрачно помещение. Не намерих нищо ново. Единственото, което разбрах, е, че има добри обикновени хора, които стават часове преди изгрев-слънце и вървят километри през планината, за да вземат за четене някоя стара орфана книга. Единственото ново нещо, което научих, откакто тръгнахме преди четири седмици, е, че желанието и гладът за образование са ключът към истинското учение.

Двамата с госпожица Хейстингс подминахме Джейсън от двете му страни и докато приближавах колата, аз му извиках през рамо:

— Поздравления, млади човече. Ще се срещнем в офиса ми в понеделник, за да видим какво следва.

Двамата с госпожица Хейстингс подредихме куфарите си в багажника на колата и докато излизах от паркинга на летището, погледнах към Джейсън. Той не беше мръднал от мястото си и очевидно беше в дълбок размисъл за урока, който всички ние бяхме научили.

СЕДЕМ ДАР „ПРОБЛЕМИ“

Проблемите могат да бъдат избегнати единствено чрез добра преценка. Добрата преценка се придобива единствено при сблъсъка с проблеми.

Признавам, че следващия понеделник ме гризеше любопитство накъде ще поеме пътешествието на Джейсън Стивънс. Бях възхитен от начина, по който най-старият ми и най-скъп приятел Ред Стивънс, макар и мъртъв, успяваше да влияе върху живота на един младеж.

В уречения час госпожица Хейстингс въведе Джейсън в конферентната зала и ме повика за поредната ни среща със съдбата. Джейсън ми изглеждаше по-зрял и по-уверен от преди четири месеца. Дори поздрави двама ни с госпожица Хейстингс, преди да се впуснем в следващата фаза на нашата обща одисея.

Ред Стивънс се материализира на големия екран. Както обикновено, първо поздрави Джейсън, че е преминал поредното препятствие. След това започна емоционално:

— Джейсън, животът е пълен с противоречия. Всъщност колкото повече живееш, толкова повече животът ще ти се струва парадоксален. Но ако живееш достатъчно дълго и търсиш достатъчно прилежно, ще откриеш странен ред в целия хаос.

Всички уроци, на които се опитвам да те науча като част от Последния подарък, който ти оставям чрез завещанието си, хората научават, когато се сблъскат с проблеми и трудности. Всяко предизвикателство, което не ни пречупва, в крайна сметка ни прави по-силни.

Една от големите грешки в живота ми беше, че предпазвах от житейски проблеми толкова много хора, включително и теб. Воден от

прекалена загриженост, аз всъщност не ти дадох възможност да развиеш способност да се справяш с проблемите в живота. Вместо това ги елиминирах от твоята среда.

За щастие хората не могат да живеят вечно във вакуум. За птицата е важно сама да си пробие черупката, възможно е някой добронамерен човек да счупи яйцето, за да пусне пилето. Човекът може да си замине с чувството, че е направил голяма услуга на птицата, но всъщност той не ѝ позволява да развие достатъчно сила, за да се справя сама в живота извън черупката. Вместо да помогне на птицата, човекът всъщност я съсипва. Съвсем скоро нещо от околната среда ще я атакува и тя няма да може да се справи с това, с което иначе би могла.

Ако никой не ни даде възможност да се справяме с малки проблеми, то малко по-големите ще могат лесно да ни съсипят. Когато човек разбере това, той престава да избягва проблемите и вместо това ги приема като предизвикателства, които го правят по-силен и му дават възможност в бъдеще да бъде победител.

Ред Стивънс направи пауза и заби поглед право в камерата. Очите му говореха, че това убеждение е родено от живот, осеян с проблеми. Ред продължи:

— Джейсън, не мога да върна времето назад и да ти дам възможност да се справиш с всеки проблем в миналото, който аз съм елиминирал, вместо да оставя на теб да победиш. Ако можех да върна и двама ни назад във времето, щях да го направя, но сега ми остава само да се опитам да те науча каква е стойността на проблемите, трудностите и препятствията. Тъй като нямаш никакъв опит в тази област, ще трябва да учиш бързо. Пред теб стоят проблеми, за които не си подготвен. През следващите тридесет дена за теб ще тече подготовка.

Този месец искам да отидеш и да намериш хора с проблеми във всеки етап на живота. Намери едно дете, един младеж, един човек на средна възраст и един възрастен — всеки с някакъв сериозен проблем. Трябва не само да откриеш тези четирима души, но и да можеш да опишеш на господин Хамилтън какъв полезен урок може да се извлече от тяхната ситуация.

Когато човек е способен да се учи от собствените си проблеми, той може да се справи с живота. Когато е способен да се учи от

проблемите на другите, той може да бъде господар на живота.

Всичко най-хубаво и се надявам следващия месец отново да говорим.

Записът свърши, но Джейсън продължи да се взира в празния екран. После стана бавно и се запъти към вратата. Докато я отваряше, той спря, обърна се към мен и госпожица Хейстингс и каза:

— Ще направя всичко възможно и ще ви се обадя — след което затвори вратата зад себе си.

Госпожица Хейстингс се обърна към мен и каза:

— Изглежда, цялото нещо започва да дава резултат. Струва ми се, че долавям промяна в отношението му. Как мислите?

— Надявам се да е така — отвърнах аз, — защото имам чувството, че колкото по-напред отиваме, толкова по-стръмен става пътят.

За пореден път очаквах с нетърпение обаждането на Джейсън и искрено се надявах да се е справил със задачата. Чувствах се така, както в първия ден, когато изпратих сина си на детска градина. Три дена преди края на месеца Джейсън най-после се обади и уговори с госпожица Хейстингс среща за следващата сутрин. Тя ми каза, че звучал много притеснено и неуверено. Можех само да се надявам, че се е заблудила.

На следващата сутрин в уречения час госпожица Хейстингс покани Джейсън в кабинета ми, настани го и взе стол за себе си. Джейсън седеше мълчаливо и трябва да призная, че действително изглеждаше притеснен и дори леко уплашен. Най-накрая каза:

— Е, Джейсън, радвам се да те видя отново. Предполагам, че имаш какво да ни кажеш.

Джейсън вдигна поглед към мен и каза:

— Мисля, че имам.

Той сведе поглед към ръцете си и след дълга пауза заговори бавно:

— Ами, нали трябваше да намеря хора от четирите възрасти с проблеми... и първо потърсих дете. След близо две седмици безплодно търсене бях толкова обезсърчен, че един следобед просто излязох на разходка в парка.

Чувствах се зле, че след толкова усилия и труд ще изгубя наследството си и въпросния последен подарък, който чичо ми Ред е приготвил за мен. По едно време седнах в края на една пейка и забелязах, че на другия край седи млада жена, която наблюдава как малко момиченце си играе на люлката. Жената каза, че според нея момиченцето е изключително. При цялото ми лошо настроение не бях достатъчно любезен и ѝ отговорих, че не виждам нищо изключително в това, че шест-седем годишната ѝ дъщеря просто си играе на люлката. Тя ми отговори: „Първо, не съм ѝ майка, колкото и да ми се иска. Второ, тя е най-невероятният човек, който съм виждала. Работя като доброволец в болница «Света Екатерина». Част съм от един проект, в който се опитваме да изпълним някакво особено желание на смъртно болни пациенти. Емили е болна от рядко срещан вид рак. Правили са ѝ много операции и сигурно половината си живот е прекарала в болници, изтърпявайки големи болки. Когато ѝ казахме, че ще опитаме да изпълним едно нейно желание, тя каза, че би искала да прекара един забавен ден в парка. Казахме ѝ, че сме водили много деца в Дисни Уърлд, на различни състезания или на плаж, но тя само се усмихна и каза: «Много добре, но аз бих искала просто един забавен ден в парка.»“

После тази жена ми разказа как Емили е трогнала всички в болницата и ги е променила. В това време Емили бе спряла да се люлее и бавно крачеше през поляната към нас. После седна на пейката между двама ни. Обърна се към мен с усмивка, която никога няма да забравя, и ми каза, че се казва Емили и че това е нейният специален ден в парка.

Попита ме дали днес не е и моят специален ден в парка. Отговорих ѝ, че не е, а тя се засмя и ми каза, че мога да споделя нейния.

Така че, господин Хамилтън, аз прекарах останалата част от деня на площадката с Емили. Осъзнах, че в малкото си седемгодишно тяло тя побира повече радост и смелост от всеки друг нормален човек.

В края на деня тя беше много уморена и младата госпожица от болницата трябваше да я върне на инвалидна количка. Преди да тръгнат обаче, Емили ми каза, че когато се върне в болницата, ще говори със сестрите и ще попита дали не могат да ми уредят и на мен специален ден в парка.

Джейсън спря да говори и ме погледна право в очите. В очите му блестяха сълзи, а трябва да призная, че и аз трудно се сдържах. Госпожица Хейстингс извади пакетче носни кърпички и промърмори нещо за някаква сenna хрема. Стояхме там и мълчахме, замислени за малкото момиче, чийто проблем вече засягаше всички ни.

Най-после Джейсън се прокашля, избърса очите си и продължи:

— Към края на седмицата видях по тротоара пред нашата къща да върви мъж на средна възраст. Той видя, че се качвам в колата, усмихна ми се и тръгна право към мен. Подаде ми ръка и каза, че се казва Бил Джонсън и че съм имал една от най-красивите коли, които е виждал. Каза, че обикаля квартала и търси работа срещу заплащане и че за него ще е истинско удоволствие да измие такава кола.

Попитах го защо обикаля да търси работа и той ми отговори, че след няколко съкращения и двамата с жена му останали без работа, а имали три малки деца. Затова вършели всякаква работа, която могат да намерят, за да свързват двата края. Очевидно бяха изразходвали спестяванията си и изкарваха пари ден за ден. Попитах го какво става, когато не може да изкара достатъчно, а той само се усмихна и ми каза, че винаги има достатъчно и че този проблем е създал интересни ситуации в тяхното семейство. Сега те прекарвали повече време заедно, а децата се научили да ценят парите и труда. С усмивка на лице ми разказа как миналата седмица останали само с малко овесена каша, но тъкмо когато бил готов да се отчае, чул как съпругата му обяснява на децата, че много от пионерите на Дивия запад дни наред ядели само овесена каша. После добави, че двете му момчета вероятно ще искат занапред да ядат само овесена каша независимо колко пари имат.

Джейсън спря да говори, сякаш търсеше най-подходящите думи, след което продължи:

— Човекът ми разказа колко хубави неща научават и вършат заедно със съпругата и децата му. През това време изми колата ми, а аз му платих толкова, колкото поиска. Опитах се да му дам повече, но той не искаше.

Преди да си тръгне, му казах, че съжалявам за неговото положение. Той само се засмя с характерния си смях и ми каза, че се чувства като най-щастливия човек на земята и че за нищо на света не би си сменил мястото с друг.

Джейсън се замисли и накрая каза:

— Знаете ли кое е смешното, господин Хамилтън? Докато ми казваше, че не би си сменил мястото с никого, аз си мислех колко много би ми се искало в известен смисъл да съм на негово място.

Госпожица Хейстингс ни поднесе по чаша вода. Джейсън отпи глътка и продължи да разказва.

— На следващия ден минавах покрай гробищата и забелязах най-голямата погребална процесия, която съм виждал. Тогава не си помислих нищо, но по-късно през деня отново минавах оттам и любопитството ме накара да слеза и да попитам някой от работниците дали погребението не е било на някоя знаменитост. Влязох навътре в гробището, но видях само един възрастен мъж да стои до пресен гроб. Тъй като погребалната процесия бе минала само преди няколко часа, предположих, че това е гробът.

Слязох от колата и се насочих към възрастния господин. Когато ме чу да се приближавам, той се обърна към мен. Извиних му се, че нарушавам спокойствието му, и обясних, че по-рано съм минал оттам и съм видял голяма процесия. Казах му, че просто се чудя дали не са погребвали някоя знаменитост или звезда.

Той се подсмихна и ми каза, че наистина са погребали знаменита звезда. Каза ми, че го знае от първа ръка, тъй като е живял с нея почти шейсет години. Стана ясно, че съпругата му е била учителка четиридесет години и е оставила отпечатък върху толкова свои ученици, че буквално стотици от тях бяха дошли от всички краища на страната, за да ѝ отдадат последна почит. Затова смятал, че тя е един вид знаменитост и звезда.

Отново му се извиних, че го притеснявам в най-лошия ден от живота му, а той отново се подсмихна и ми каза, че животът му със сигурност ще се промени, но никой, който е живял шейсет години с неговата Дороти, не би могъл да има лош ден. „Просто стоях тук и благодарях на Дороти за всичко, което е направила, и току-що ѝ обещах, че няма да я разочаровам.“

Джейсън отпи вода от чашата си, погледна госпожица Хейстингс, а после мен и продължи:

— Възрастният мъж ме прегърна през рамо и си тръгнахме заедно от гробищата. Докато влизах в колата, той ми каза, че ако някога може да направи нещо за мен, трябва само да му се обадя. Седнах в колата си и го гледах, докато изчезна от погледа ми.

Джейсън спря да говори сякаш беше приключил. Чаках да продължи, но той мълчеше и накрая каза:

— Джейсън, намерил си дете в изключително тежка ситуация, което посреща проблемите си с трудна за разбиране радост. Намерил си човек на средна възраст, които се бори с финансова криза, но в същото време поддържа своето семейство и своето достойнство. Намерил си възрастен мъж, който е успял да трансформира трагедията на смъртта в тържество на живота. Но, Джейсън, трябваше да намериш и един млад човек с проблем.

Джейсън отново се прокашля и продължи да говори.

— Ами, господин Хамилтън, знам, че трябваше да намеря и млад човек. През този месец намерих няколко възможни варианта, но днес трябва да ви призная, че не срещнах младеж, научил повече от проблемите си, от самия мен. Цял живот съм живял егоистично и само за себе си. Никога не съм съзнавал, че реалните хора имат реални проблеми. Все ми се струваше, че хората имат проблеми само в новините, филмите и книгите.

Благодарение обаче на вас и на моя чичо Ред аз най-после разбрах, че съм бил изолиран от проблемите и така съм пропуснал чудесните уроци, които са научили хората, с които се срещнах този месец. Сега зная, че радостта не идва от разминаването с проблемите или от това някой друг да ти ги реши. Радостта идва, когато победиш даден проблем или просто се научиш с радост да живееш с него.

Изглежда, алергията на госпожица Хейстингс отново се прояви, защото тя започна да подсушава с кърпичка очите и носа си. Накрая Джейсън попита:

— Смятате ли, че ще е редно аз самият да съм един от четиримата души, от които трябваше да науча нещо този месец?

Уверих Джейсън, че това отговаря както на буквата, така и на духа на завещанието на Ред Стивънс.

Джейсън хвърли поглед към часовника си и каза:

— Ако това е всичко, трябва да побързам, за да не закъснея за следващата си среща.

Казах му, че сме приключили, а докато го изпращаше на вратата, госпожица Хейстингс попита:

— Накъде си се забързал, Джейсън?

Той отговори:

— Трябва да се срещна с една специална приятелка до люлките в парка. Ще се видим с вас утре.

ОСЕМ ДАР „СЕМЕЙСТВО“

Някои хора се раждат в чудесни семейства. Други трябва сами да ги намерят или създадат. Да си част от семейство е безценна привилегия, която не струва нищо, освен любов.

На следващия ден тримата с Джейсън Стивънс и госпожица Хейстингс се събрахме в конферентната зала за обичайната ни среща, което започваше да ми носи все по-голямо удоволствие. Седнахме на вече традиционните си места. Бях потънал в мисли какво ли ще ни донесе следващият месец, когато госпожица Хейстингс пусна видеокасетата.

Ред Стивънс поздрави сърдечно Джейсън:

— Здравей и поздравления, че си научил да цениш проблемите. Този урок ще ти бъде от полза цял живот. Навлизаш в шестия месец на едногодишното ни „лечение“. Този месец ще започнеш да разбираш и да уважаваш дара „семейство“.

Виж, Джейсън, съзнавам, че нашето семейство е едно от най-оплесканите, и поемам пълна отговорност за това. Но както добрите семейства, така и лошите могат да ни научат на много. От своето семейство човек научава или това, което иска, или (за нещастие) това, което не би искал да научи за живота. От всички младежи на света аз избрах теб. Помолих господин Хамилтън да се заеме с тази непосилна задача от мое име, защото във вените ни тече една кръв. Трудно ще разбереш защо това е важно за мен, но искам да знаеш, че е така.

Семейството ни дава корени, минало и наследство. Също така то е нашият трамплин към бъдещето. Няма нищо по-здраво на света от семейните връзки. Те са съставени от чиста любов и могат да издържат на всякакво натоварване, стига любовта да е на преден план.

Важно е да разбереш, че има всякакви семейства. Някои хора имат щастието цял живот да са част от семействата, в които са се родили. Други — като теб, Джейсън, след поредица от обстоятелства остават без семейство (освен на хартия). Те трябва да отидат и сами да създадат семейство.

Зная, че това ти звучи странно, но до края на месеца ще започнеш да разбираш какво се опитвам да ти кажа. Тримата с господин Хамилтън и госпожица Хейстингс отново ще заминете на пътешествие. Ще се запознаеш с хора, които на пръв поглед нямат семейство, и се надявам по този начин да научиш какво може да ти даде семейството. В края на месеца ще трябва да демонстрираш пред господин Хамилтън, че знаеш и разбираш какво означава семейството. Всички подробности за пътуването са у господин Хамилтън и ако постигнеш поставената цел, ще се видим отново следващия месец.

Джейсън се обърна към мен и каза:

— Предполагам, че няма да ми кажете къде ще ходим, какво ще правим и с кого ще се срещаме, нали?

Аз се усмихнах и казах:

— Всичко с времето си, младежо. Инструктиран съм да ти казвам само това, което ти трябва, тогава, когато ти трябва.

Госпожица Хейстингс го прекъсна:

— Ще дойдем да те вземем от вас в седем и половина сутринта. Ще пътуваме няколко часа с кола. Подготви се за един месец в подобни на нашите климатични условия.

На следващата сутрин двамата с госпожица Хейстингс се разположихме в задната част на дълга черна лимузина. Шофьорът ни беше едър джентълмен, подбран специално за тази задача. Спряхме пред разкошната къща на Джейсън, купена му от Ред Стивънс чрез попечителски фонд.

Шофьорът ни слезе и отиде до входната врата, за да вземе Джейсън и багажа му. След няколко секунди видях как той с лекота поема двата куфара на Джейсън, в едната си ръка, а с другата го води към колата. Двамата един до друг изглеждаха като Давид и Голиат и когато задната врата се отвори и Джейсън влезе при нас, той сякаш почувства облекчение и веднага попита:

— Кой е тоя огромен тип?

Госпожица Хейстингс отговори с усмивка:

— О, Нейтън ли? Той е един много приятен младеж, специално побран за нашето пътуване.

— Какво ще да означава това? — попита Джейсън.

Госпожица Хейстингс просто се усмихна и сръбна от кафето си.

Обърнах се да се здрависам с Джейсън и го поздравих:

— Добро утро, Джейсън. Всичко ще ти стане ясно, когато му дойде времето. Засега предлагам да се облегнеш и да се отпуснеш, а аз ще ти кажа малко подробности, докато пътуваме към крайната ни цел.

Наслаждавахме се на гледките на излизане от Бостън, после през източните части на Масачузетс и пътя през Ню Хемпшир. Когато се отправихме на север покрай брега, започнах да обяснявам на Джейсън в какво ще се състои нашата командировка.

— След малко ще навлезем в щата Мейн, няколко километра ще караме през частни гори и ще пристигнем в дома за момчета на Ред Стивънс, където в продължение на един месец ще бъдеш заместник-родител. Това ще даде възможност на постоянния родител да си вземе заслужена отпуска, а на теб — възможност да се опознаеш с тридесет и шест момчета от шест до шестнадесетгодишна възраст.

Джейсън ме погледна с широко отворени очи и каза:

— Не трябваше ли да научавам нещо за семейството? Откъде на стария му е дошло на ум, че ще науча нещо за семейството от група сираци?

— *Стария*, както го нарече, основа това място преди тридесет години и оттогава насам го спонсорира — отговорих аз.

— Познаваше всеки и всичко в него и съм сигурен, че там ще научиш урока, който той е планирал да знаеш. За твое добро се надявам да не затвориш сърцето си.

— На мен ми звучи абсолютно нелогично — промърмори Джейсън.

— Както и да е, предстои ти неповторим месец — казах аз. — Тъй като преди да почине, чичо ти ме постави за Председател на управителния съвет на тази институция, двамата с госпожица Хейстингс ще поработим в офиса с някои от дарителите и ще съставим бюджета за следващата година.

След няколко минути излязохме от шосето и тръгнахме по насипан с чакъл път. Подминахме остаряла табела с надпис *Дом за момчета „Ред Стивънс“*. След секунди личният ни шофьор Нейтън

паркира бавно лимузината в средата на двор, заобиколен от няколко сгради — столова, общежитие, нещо като училище, физкултурен салон и административна зала.

Нейтън слезе от лимузината и ни отвори задната врата. Докато вадеше куфарите от багажника, вратата на общежитието се отвори с гръм и трясък и върху Нейтън се спусна цяла орда момчета. Той подхвърли няколко от тях във въздуха, прегърна други и „даде пет“ на трети. Всички го викаха по име и изглеждаха страшно развълнувани, че го виждат.

Най-накрая ентузиазмът им се поуталожил и Нейтън каза с театрална интонация:

— А сега, мъже, да отиваме в общежитието и да проверим дали всичко е подредено, защото този месец ще имаме нов родител.

Момчетата се подчиниха веднага и се спуснаха към спалните си. Нейтън, който някак си успя да вземе наведнъж целия багаж, без да изглежда особено натоварен, ни поведе към общежитието. В голямата спалня леглата се редуваха с шкафчета покрай двете срещуположни стени.

Нейтън стовари багажа на Джейсън до първото легло и каза:

— Добре дошъл у дома. Следващите тридесет дена това ще бъде твоят палат. Господин Хамилтън и госпожица Хейстингс ще отседнат в частните апартаменти до административната сграда.

Нейтън се обърна към Джейсън и каза:

— Предлагам да си разопаковаш багажа и да се настаниш. Предстоят ти много пояснения.

Разбрахме се след двадесет минути всички да се срещнем в столовата. Нейтън заведе двама ни с госпожица Хейстингс до двата удобни апартамента, залепени до административната сграда.

В уреченото време всички се събрахме около дългата маса в столовата. Трийсетина момчета се вмъкнаха и седнаха на определените им места. Говореха оживено и явно бяха любопитни кои са тези хора, които са се събрали на тяхната маса.

След малко Нейтън се изправи в целия си ръст, който в действителност беше внушителен. По моя преценка беше поне два метра. Момчетата моментално утихнаха и Нейтън заговори:

— Както знаете, момчета, редовният ви родител Брат ще бъде в отпуск един месец. Джейсън Стивънс ще го замества.

Нейтън се обърна към Джейсън и му каза:

— Джейсън, изправи се.

Джейсън стана бавно и цял момчешки хор като по сигнал го поздрави със „Здравей, Джейсън“.

Джейсън се изкашля и започна да заеква:

— З-здравейте.

После пак така бавно си седна. Нейтън продължи речта си към момчетата:

— Освен това господин Хамилтън и госпожица Хейстингс също ще бъдат с нас следващия месец. Някои от вас ги помнят от събранията на управителния съвет, когато идваха с господин Стивънс. Те са прекрасни хора и за нас е привилегия да са тук.

След това Нейтън наведе глава и благодари в молитва за храната. Момчетата го последваха и през цялото време се държаха много културно и възпитано. Докато обядвахме, Джейсън попита Нейтън:

— Идвал ли си тук преди?

Нейтън се засмя и отговори:

— И още как! Когато за първи път дойдох тук, бях по-дребен и от най-дребното дете на масата. На няколко пъти ме взимаха в приемни семейства, но всичките ми добри спомени от детството са от тук.

— А сега нещо работиш тук или...? — попита Джейсън.

Нейтън пак се засмя, но този път гръмогласно.

— И да, и не — каза той. — Предполагам, че за хората основната ми професия е куотърбек на „Ню Ингланд Пейтриътс“, но веднага щом свърши сезонът, гледам да съм максимално полезен тук.

Джейсън изглеждаше силно изненадан.

— Извинявам се — каза той. — Мислех, че си шофьор.

— Днес да, и съм горд от този факт — отговори Нейтън. — Утре може да съм главен механик или дневален. Едно от нещата, които научих от Ред Стивънс, докато бях тук, е, че всички трябва да вършим това, което трябва да се свърши, понеже така е редно.

— А аз какво трябва да правя тук? — попита Джейсън.

— Доколкото ми е известно, господин Стивънс е оставил инструкции на господин Хамилтън момчетата да ти помогнат да разбереш какво трябва да правиш тук — отговори Нейтън. — Така че, ако са приключили с храненето, ще заведе господин Хамилтън и

госпожица Хейстингс до административната сграда, за да обсъдят бюджета за следващата година, а момчетата ще се заемат с твоето обучение.

Нейтън приятелски стовари огромната си ръка върху гърба на Джейсън и ни поведе двамата с госпожица Хейстингс извън столовата. Докато излизахме през вратата, Джейсън извика:

— Хей, нямам представа какво да правя. Никога не съм бил с деца.

Момчетата около масата избухнаха в смях, който се чуваше чак до административната зала.

През следващия месец с госпожица Хейстингс свършихме цялата правна и икономическа работа за идващата година. Всеки ден ни се отваряше възможност да наблюдаваме Джейсън за малко, а Нейтън ни информираше за останалото.

Първите няколко дена Джейсън ходеше из лагера като паднал от луната. В крайна сметка обаче влезе в ритъм и започна да изпълнява задълженията си на баща, брат, учител и приятел на тридесет и шестте момчета. Когато последния ден Нейтън натовари багажа ни в лимузината, момчетата се изредиха едно по едно да се сбогуват с Джейсън. Размениха си прегръдки и по няколко сълзи, а Джейсън получи подаръци, които едно момче трябваше да смята за особено ценни. Сред останалите мили неща забелязах няколко камъка със странна форма, четирилистна детелина и метален връх на стрела.

Нейтън изкара колата от двора и пое по черния път, а Джейсън махаше на задното стъкло, докато изгуби момчетата от поглед. После потънахме в тишина чак до магистралата за Бостън. Най-накрая Джейсън проговори:

— Знаете ли кое е странното? Нито едно от тези момчета нямаше семейство, но всяко от тях знаеше повече за семейството от мен. Мисля, че най-важното за семейството не е кръвната връзка, а връзките на любовта.

Клаксонът на лимузината изсвири и от гърлото на Нейтън се изтръгна мощен вик, който съм сигурен, че му служи добре на футболното игрище:

— Най-после схвана! — извика той. — Когато те докарах, мислех, че не ставаш за нищо, но родството ти с Ред Стивънс ми

даваше надежда. Все пак имаш зад гърба си голямо семейство. Както и аз.

ДЕВЕТ ДАР „СМЯХ“

*Смехът е добро лекарство за душата.
Светът отчаяно се нуждае от него.*

Когато човек прехвърли осемдесетте, той е изправен пред своите спомени и своята смъртност. Стоях си в офиса и мислех за всички чудесни спомени, които носех в себе си. Мислите ми се насочиха към Ред Стивънс.

Тъкмо бях завършил право и бях отворил кантора. Табелата над вратата гласеше „Хамилтън и сие“. Втората част от надписа беше по-скоро пожелание, отколкото действителност, тъй като по-голямата част от деня прекарвах сам.

Един ден чух да се звъни на външната врата. Знаех, че секретарката ми вече е приключила работа и си е заминала, така че станах да видя кой е. На вратата стоеше впечатляващ мъж, който по-късно научих, че се казва Ред Стивънс. Той ми каза, че ще стане най-големият петролен магнат и човекът с най-много добитък в Тексас и че си търси добър адвокат. Каза, че се е обадил в най-престижния правен факултет на САЩ и оттам научил, че миналата пролет съм се дипломирал с най-добър успех от випуска.

После се усмихна с онази широка усмивка, която по-късно опознах и обикнах, и каза уверено с гръмкия си глас: „Реших, че е редно най-добрият адвокат и най-добрият петролен бизнесмен в света да работят заедно.“

Нито един от двамата ни не беше притеснен от факта, че аз току-що бях завършил право и няхах клиенти, а той е петролен и животновъден магнат без петрол и животни. Започнахме от това скромно начало и стигнахме до задълбочени професионални и лични взаимоотношения, които останаха за цял живот.

Мислите ми за Ред бяха прекъснати от госпожица Хейстингс, която надникна в кабинета ми и каза, че Джейсън Стивънс ни чака в конферентната зала.

Ред се появи на видеоекрана и каза:

— Е, Джейсън, успя да избуташ шест месеца от едногодишния ни проект. Искам да ти напомня, че си минал доста път, но имаш още много да изминаваш и ако отношението или поведението ти в даден момент престане да отговаря на изискванията на господин Хамилтън, ние веднага ще прекратим нашето пътуване и ти няма да получиш Последния подарък, който представлява моето завещание.

Този месец ще научиш нещо за добрия дар наречен „смях“. Като казвам смях, нямам предвид някой комедиант в нощен клуб или някой смешен филм. Говоря за способността да погледнеш на себе си, своите проблеми и живота като цяло и просто да се посмееш. Много хора са нещастни цял живот, защото приемат нещата твърде сериозно. Надявам се, че през последните шест месеца си научил, че в живота има неща, към които трябва да се отнасяме сериозно и да пазим. Но животът, лишен от мях, не струва.

Този месец искам да отидеш и да намериш поне един човек, който среща трудности или предизвикателства в живота си, но не е изгубил способността си да се смее. Човек, който е способен да се смее пред лицето на проблемите, ще бъде щастлив цял живот.

В края на месеца искам да докладваш на господин Хамилтън и госпожица Хейстингс за човека, който си открил, и какво си научил от него за смеха.

Ред Стивънс започна да се смее и каза:

— Някой ден, Джейсън, трябва да попиташ Тед за най-смешните ситуации, в които сме изпадали като млади.

Ред продължи да се смее, докато екранът почерняваше. Джейсън попита:

— Какво иска да каже, господин Хамилтън?

Аз се усмихнах и отговорих:

— Наистина ще е добре да ти разкажа някой път, но засега, младежо, е време да се захванеш сериозно с този дар — смеха.

Госпожица Хейстингс изпрати Джейсън до вратата.

Нашият частен детектив Реджи Търнър следеше Джейсън дискретно през целия месец. Според него Джейсън си живееше както обикновено и не показваше никакви външни признаци, че се занимава с въпроса за смеха.

В последния ден от месеца госпожица Хейстингс ме уведоми по интеркома, че Джейсън се е обадил и е попитал дали може да се отбие следобед. Казах ѝ, че няма проблем, а тя допълни, че Джейсън ще дойде с още някого.

В уречения час госпожица Хейстингс въведе в кабинета ми Джейсън и още един младеж, който очевидно беше сляп. Носеше черни очила и бял бастун. Госпожица Хейстингс кършеше ръце, докато слепият човек пресичаше кабинета, а трябва да призная, че и аз самият бях леко разтревожен.

— Господин Хамилтън, госпожице Хейстингс — каза Джейсън, — запознайте се с Дейвид Рийс.

Господин Рийс протегна ръка и каза:

— Отдавна не съм ви виждал.

Трябваша ми няколко секунди да преодолеея безпокойството си, за да мога да се насладя на неговия хумор. Здрависахме се и после седнахме.

— Срецнах Дейвид миналата седмица във влака — обясни Джейсън. — Разговаряхме, докато траеше пътуването, и после се чухме няколко пъти по телефона. Той просто е най-добрият пример, който мога да си представя, за дара на смеха.

Дейвид Рийс смотолев:

— Да, Джейсън ми каза, че тук имате нужда от малко смях, и ме довлече.

После обърна глава надясно и каза:

— Човече, офисът ти е страхотен.

— Благодаря — отвърнах аз и тъкмо щях да му разкажа за старинните си мебели, когато се усетих, че ме пързала.

Всички се засмяха. Попитах Джейсън:

— Какво в този младеж те накара да сметнеш, че той притежава дара на смеха, още първия път, когато го срещна във влака?

Дейвид Рийс взе думата и сам отговори:

— Моят номер със списанието, господине.

Аз се усмигнах и попитах:

— И какъв е той?

Дейвид Рийс обясни:

— Някои от междуградските влакове не са достатъчно чисти и когато седалките са прашни, хората често сядат върху списания. Тъй като не мога да видя дали са чисти или не, аз винаги сядам върху списание. Докато двамата с Джейсън се запознавахме във влака, един господин зад мен ме попита дали чета списанието.

В този момент Джейсън избухна в смях и го прекъсна:

— Веднага след като човекът попита Дейвид дали чете списанието, той стана, обърна страницата, седна отново отгоре му и отговори: „Да, господине, но скоро ще свърша.“

Когато се насмяхме, попитах Дейвид кога и как е развил чувството си за хумор. Той ми обясни, че още като малък е изгубил зрението си и се е сблъскал с много предизвикателства и битки, една от които — лошото отношение на хората.

— Господин Хамилтън, понякога в живота човек трябва или да се засмее, или да заплаче — каза той. — Аз предпочитам да се засмея.

Замислих се за Дейвид Рийс и невероятния му подход към живота. Неговата способност да се смее служеше не само на него, но и на всеки около него, включително на мен. Успокоих Джейсън, че със сигурност се е справил с месечната си задача.

Докато двамата с Джейсън излизаха от офиса, Дейвид спря, обърна се и каза:

— Господин Хамилтън, исках само да ви кажа, че вратовръзката ви е фантастична.

Докато му благодарях за комплимента, се усетих, че за втори път ми прави този номер. Чувах как двамата с Джейсън се смеят чак до асансьора. Госпожица Хейстингс също се смееше.

— Е, какво толкова смешно има? — попитах накрая.

— Ами, вратовръзката ви наистина е хубава — отговори тя.

ДЕСЕТ ДАР „МЕЧТИ“

*За да виждат в бъдещето, мечтателите
се нуждаят единствено от вяра.*

Има дни, в които сякаш физически усещаш, че ще се случи нещо изключително. Друг път необичайните неща в живота идват изневиделица. Докато чаках Джейсън Стивънс да пристигне за редовната ни среща, която щеше да сложи началото на още един месец на открития, аз гледах през прозореца на своя офис небето над Бостън и си мислех за Ред Стивънс. Трудно е да осъзнаеш загубата на приятел, когато през цялото време си заобиколен от толкова много неща, свързани с него. Има хора, които оказват толкова голямо влияние в живота ни, че почти се превръщат в част от нас. Такова беше влиянието на Ред Стивънс върху мен, както и върху много други.

Вярно, че много пъти ми се искаше да вдигна слушалката и да чуя плътния глас с тексаски акцент. Но някак си знаех, че добрите неща, които Ред Стивънс беше внесъл в живота ми, никога нямаше да ме напуснат.

На големия екран пред нас се появи лицето на Ред. Той наистина беше велик човек и величието му се бе проявило във всяка област на живота. Сега той се опитваше да предаде това величие на своя племенник.

— Джейсън, докато си седиш там, искам да отделя няколко минути, за да благодаря на господин Хамилтън и госпожица Хейстингс, че се съгласиха да ръководят този едногодишен проект. Надявам се осъзнаваш, че когато получиш големия подарък, който съм планирал да ти оставя, това в голяма степен ще се дължи и на усилията на моите скъпи приятели Теодор Хамилтън и Маргарет Хейстингс.

Ред изглеждаше толкова истински на големия екран, че ми се искаше да му отговоря, че за мен е радост да правя това за него. Знаех, че няма смисъл — вътрешно бях убеден, че той е знаел, че ще бъде доволен от неговия избор именно аз да придружавам Джейсън в неговата одисея.

— Джейсън, този месец ще научиш нещо за един дар, присъщ на всички велики мъже и жени — дара на мечтите. Мечтите са същността на живота — не такъв, какъвто е, а такъв, какъвто може да бъде. Мечтите се раждат в сърцата и умовете на много специални хора, но плодът от тях става реалност, на която се радва целият свят.

Може би не ти е известно, че Теодор Хамилтън е познат като най-добрия адвокат в страната. Зная, че когато се запознахме, той си мечтаеше да достигне това ниво, а вече петдесет години живее в мечтата си. Преди да стане реалност, мечтата му се бе сбъднала в неговото сърце и в неговия ум.

Помня как бродех из благостите местности на Луизиана и мечтаех да стана най-големият петролен и животновъден магнат в Тексас. Тази мечта до такава степен се срасна с мен, че когато постигнах целите си, все едно се прибрах в своя дом, който никога преди не бях виждал.

Докато се опитвах да формулирам съдържанието на своя последен подарък за теб, аз се опитвах да преценя кой от всички дарове е най-специален. Ако трябваше да избира един от тях, мисля, че щях да избира дара на мечтите, тъй като те ни позволяват да видим живота така, както може да бъде, а не както е. Поради това си свойство дарът „Мечти“ ни позволява да отидем и да вземем всеки от другите дарове на живота.

Ред спря за няколко секунди, сякаш за да събере мислите си. После продължи:

— Джейсън, най-добрият начин да те въведа в света на мечтите е да те запозная с някои мечтатели. Познавах много такива. Винаги съм смятал приятелството си с тях за истинско съкровище.

Един от първите истински мечтатели, който срещнах в живота си, имаше увлечението да създава места и неща, които да събуждат въображението на хората. Тази негова страст не го напусна до последния му ден. Разбира се, той също имаше разочарования и провали, както и много одумници. Но всеки път, когато се виждахме

или говорехме, той имаше някакъв нов проект, за който да ми разкаже. Имаше навика да си прави огромни „табла на мечтите“, които окачваше на стената. На тях рисуваше плановете на своите проекти.

Помня, че когато легна на смъртно легло, накара да прикрепят на тавана в болничната му стая плановете на последния му проект. Така можеше да продължи да се взира в мечтата си и да я дооформя в ума си.

Веднъж в болницата го посетил репортер, но приятелят ми бил толкова отпаднал, че едва говорел. Затова направил място на репортера и го помолил да се опъне до него на леглото, за да могат двамата да гледат плановете на тавана, докато той му споделял мечтата си.

Репортерът бил много трогнат, че някой може да е толкова фокусиран върху мечтите си, макар и изправен пред сериозна болест. Той приключил с интервюто, казал довиждане и напуснал болницата.

Приятелят ми починал същия ден.

Сега не пропускай поуката. Човек, който може цял живот да поддържа изгаряща страст за своите мечти — дотам, че да ги споделя на смъртното си легло — е щастлив човек. Моят приятел и за миг не изпусна от погледа си своята мечта. Тя продължи да расте. Когато част от мечтата му се осъществяваше, пред него изникваше нова — по-голяма и по-велика.

Приятелят ми действително научи много хора как да мечтаят и да си представят света по-добър. Казваше се Уолт Дисни.

Но нека те предупредя: твоите мечти за твоя живот трябва да са си твои. Не може да принадлежат на някой друг, освен това трябва да не спират да растат.

Имах и друг приятел, чието име едва ли ще ти е известно. Той казваше, че мечтата му е да работи здраво и да се пенсионира на петдесет. Беше работяга и постигна успех в бизнеса си. Той не се отказа от мечтата си да се пенсионира, но нямаше нищо предвид за после.

На петдесетия му рожден ден се събрахме с няколко приятели да отпразнуваме повода, както и пенсионирането му. Ако мечтата му беше добре подбрана, това трябваше да бъде един от най-щастливите му дни. За жалост целия си живот като възрастен той бе прекарал под знака на своята професия. Тя беше основният му източник на гордост и удовлетворение. Когато на сравнително ранна възраст се оказа

фактически безработен и вече нямаше професия, която да го води, той се изправи пред безсмислието на живота „в пенсия“. Цял живот беше чакал този момент, но изведнъж се оказа, че той не му доставя очакваното удоволствие.

След месец този мой приятел се самоуби.

Разликата между мечтателя, който до последния си ден бе изпълнен с енергията на своите мечти, и мечтателя, чиято цел се разминаваше с характера му дотолкова, че стигна до самоубийство, би трябвало да ти е ясна.

Джейсън, важно е мечтите ти да са си твои. Няма универсални мечти. Твоята мечта трябва да пасва на твоя характер, да расте и да се развива заедно с теб. Единственият, който е длъжен да се вълнува от твоята мечта, си ти самият.

Ред Стивънс спря за момент, прокашля се и сякаш насочи мислите си в друга посока. Най-после продължи:

— Джейсън, искам този месец да започнеш да опознаваш дара „Мечти“. Представи си, че всичко е възможно. Направи си списък на всичко, което би искал да постигнеш, да бъдеш и да притежаваш в живота. После започни да подреждаш нещата според това, доколко те вълнуват.

В края на месеца искам да съобщиш на господин Хамилтън няколко от своите мечти. Тук няма верни и грешни отговори, а и не забравяй, че твоите мечти ще растат и ще се развиват с годините. Още по-важен от мечтите е самият процес на превръщането ти в мечтател.

Желая ти живот, изпълнен с приятни мечти!

Образът на Ред Стивънс изчезна и Джейсън остана няколко секунди с поглед, впит в ключените му на масата ръце. Най-накрая каза:

— Никога не съм мислил какво искам да направя с живота си. Винаги съм смятал за достатъчно просто да си живуркаш ден за ден.

Станах и докато се насочвах към вратата, казах:

— Джейсън, моментът е напълно подходящ да започнеш да мечтаеш, а по-добър учител в тази област от Ред Стивънс няма да намериш. С нетърпение ще чакам идването ти в края на месеца.

Излязох от конферентната зала и оставих Джейсън насаме с мислите и (надеявах се) мечтите му.

Никога няма да забравя деня след малко повече от три седмици, в който Джейсън Стивънс стоеше от другата страна на бюрото ми и разказваше какви са дългосрочните му мечти. В началото говореше бавно, но после доби смелост.

— Ами, в началото списъкът с нещата, които искам да направя, да стана или да притежавам, беше доста дълъг. После обаче осъзнах, че всички те не бяха истински мечти, а просто неща, които можех да направя начаса. Просто досега не съм им отделил никакво време и внимание. Когато се замислих за Уолт Дисни, стигнах до няколко извода.

Джейсън спря за момент. Погледна госпожица Хейстингс, а после отново мен. Имах чувството, че търси подкрепа. Госпожица Хейстингс му се усмихна и кимна, което явно го насърчи и той продължи:

— Бих желал някак си, по някакъв начин, да помагам на младежи в неравностойно положение да живеят стойностно. Не говоря само за бедни младежи, а изобщо за хора, които не са проумели каква сила, мотивация и ценностна система трябва и могат да имат, за да живеят пълноценно. Искам да правя за други младежи това, което моят чичо направи за мен.

Госпожица Хейстингс плесна с ръце и възкликна развълнувано:

— Джейсън, това е чудесно! Не виждам по-добър начин да използваш живота си.

Джейсън ме погледна и попита:

— А на вас звучи ли ви добре?

Аз се усмихнах и отговорих:

— Джейсън, след четиридесет години съвместна работа с госпожица Хейстингс съм научил основния принцип на оцеляването: никога да не ѝ противореча. Този път съм съгласен с нея от все сърце. Поставил си си наистина стойностна цел. Това е чудесна мечта. Само не забравяй двете истории, които твоят чичо ни разказа, и поддържай мечтите си живи до последния си дъх.

Госпожица Хейстингс изпрати Джейсън до асансьора и аз останах сам в кабинета си. Замислих се за собствените си мечти и как на осемдесет те все още бяха живи. Обещах си да останат такива и да продължат да растат.

ЕДИНАДЕСЕТ ДАР „ЩЕДРОСТ“

Единственият начин да вземеш повече от живота за себе си е да дадеш част от себе си.

Бях удивен от напредъка, който младият Джейсън Стивънс отбелязваше по време на едногодишното ни пътешествие през уроците на живота. Пред него имаше още доста път, но определено в края на тунела се виждаше светлина.

Когато за девети път се събрахме около конферентната маса, аз забелязах удивителна промяна в излъчването, отношението и поведението на Джейсън. Сякаш този път самият той очакваше с нетърпение да чуе каква задача ще му постави Ред Стивънс. Същото се отнасяше и за мен. Госпожица Хейстингс натисна копчето на дистанционното и Ред се появи за пореден път на видеоекрана.

— Джейсън, искам да те поздравя, че си издържал изпита по мечти. Никога обаче не си помисляй, че си овладял докрай това изкуство. Способността да мечтаеш и да превръщаш своите мечти в реалност ще расте заедно с теб като личност. Този месец искам да научиш какво означава да даряваш. Става дума за още един от парадоксите на живота. Логично е човек да смята, че колкото по-малко дава, толкова повече ще има. Вярно е обаче точно обратното. Колкото повече даваш, толкова повече ще имаш. Изобилието създава способността да даряваш, а даването води до повече изобилие. Не говоря само за областта на парите. Този принцип важи и във всяка друга област на живота.

Важно е да можеш да даваш и да получаваш. Джейсън, финансово съм ти дал всичко, което имаш на този свят. Въпреки това аз наруших принципа на даването. Давах ти пари и неща не в духа на щедрия дарител, а просто по задължение. Така и ти приемаше тези

неща не с благодарност, а като нещо, което ти се полага. Това погрешно отношение ограби и двама ни от радостта, която изпитва щедрият дарител.

Важно е, когато даваш нещо на някого, да му го даваш с правилно отношение в сърцето, а не по задължение. Цял живот се учих как да давам на хората. Не бих заменил за нищо привилегията да раздавам себе си и своето на другите. Един от основните принципи в даването обаче е: това, което даваш, да бъде наистина твое — нещо, което сам си спечелил или създал, или просто част от самия теб. Този месец искам да преживееш дара на щедростта, но ако просто дадеш част от парите, които съм ти дал, или нещо, купено с тях, това ще бъде в нарушение на споменатия принцип. Ето защо всеки от следващите тридесет дена искам да даваш на някого нещо, което е лично твое.

— Аз нямам нищо свое — промърмори Джейсън.

Гласът на Ред го прекъсна:

— Зная, че в момента се чудиш какво ли би могъл да дадеш. Когато откриеш кои са тези неща, това ще отприщи щедростта в теб и ще ти отвори вратата към радост, каквата преди не си познавал. Ако си решен да продължиш по пътя към получаването на Последния подарък, който съм ти завещал, то в края на този месец ти ще се върнеш и ще докладваш на господин Хамилтън какво си дарил всеки ден от месеца. Както винаги, всичко най-хубаво.

— Как ще измисля толкова много неща за даване, които да не идват от чичо ми? — избухна Джейсън след края на записа. — Всичко, което имам, в крайна сметка е от него.

Замислих се за минута и отговорих:

— Познавах Ред Стивънс повече от половин век. Той беше строг, но справедлив. Не би изискал от теб нещо, което нямаш капацитета да извършиш.

Докато Джейсън бавно се придвижваше към вратата, аз размишлявах колко далеч беше стигнал и се надявах пътешествието му да не приключи тук.

През целия месец не спираше да ме занимава въпросът какво свое може да даде човек, който е получил от някой друг всичките си притежания. Признавам, че ми бе трудно да измисля дори няколко, но

се надявах Джейсън да се справя по-добре от мен. Знаех, че чувството ми за дълг и лоялност към най-стария ми и най-скъп приятел ще ме задължи да отсъдя безпристрастно.

Когато в последния ден на месеца Джейсън се върна, двамата с госпожица Хейстингс седнаха от другата страна на бюрото ми. След кратки общи приказки Джейсън каза:

— Вижте, искам да знаете, че положих максимални усилия, но не съм сигурен дали всичките ми дарове отговарят на това, което чичо Ред е имал предвид. Доста се озорих.

Усмихнах се и отговорих:

— Всеки урок, който си струва да научиш, е труден.

Джейсън извади лист хартия и започна да изрежда:

— Наистина ми беше трудно да измисля цели тридесет неща, които мога да дам от себе си, но ето какво се получи.

Първия ден отидох до супермаркета и си намерих място за паркиране на първа линия. Тъкмо слизах от колата, когато забелязах възрастно семейство, което си търсеше място. Отстъпих им моето и паркирах в дъното на паркинга.

Джейсън ме погледна за одобрение. Аз кимнах и казах:

— Продължавай.

— На втория ден бях в центъра и заваля силен дъжд. Подслоних под чадъра си млада жена, която нямаше чадър. На третия ден отидох в болницата и дарих кръв. На четвъртия ден се обадох на един съсед, който ми беше казал, че трябва да си купува нови гуми, и му казах, че съм забелязал в един магазин изгодна разпродажба. На петия ден помогнах на възрастна жена да занесе покупките си до колата. На шестия ден се съгласих да гледам децата на една съседка, за да може да излезе с приятелки. На седмия ден отидох до Съюза на слепите и четох книги на ученици със зрителни проблеми. На осмия ден сервирах в безплатната кухня, а на деветия написах кратко писмо на приятел и му изпратих стихотворение. На десетия ден заведох децата на съседите на училище. На единадесетия помогнах на „Армията на спасението“ да опаковат и да преместят разни дарения. На дванадесетия и тринадесетия ден предоставих стая от дома си на ученици, дошли на обмен. На четиринадесетия ден помогнах на местна скаутска група да организира ежеседмичната си сбирка. На петнадесетия ден срещнах човек с изтощен акумулатор и му помогнах да запали. На

шестнадесетия написах няколко писма под диктовката на хора в болницата. На седемнадесетия ден отидох в местния кучкарник и разходих в парка няколко от кучетата. На осемнадесетия ден подарих безплатните полети, които бях спечелил като редовен клиент, на една ученическа рок група, която искаше да отиде на фестивал в Калифорния. На деветнадесетия ден работих в местна социална служба и разнасях храна по домовете на възрастни хора и инвалиди. На двадесетия, двадесет и първия, двадесет и втория и двадесет и третия ден заведох заедно със скаутите на лагер група деца, които никога не бяха ходили на къмпинг и риболов. Аз също никога не бях ходил на такова нещо. На двадесет и четвъртия ден помогнах на местна църква за благотворителната им разпродажба. На двадесет и петия и двадесет и шестия ден работих на строеж с един от екипите на фондация „Подслон за човечеството“. На двадесет и седмия ден предоставих дома си на местна благотворителна организация за един от приемите им. На двадесет и осмия ден помогнах на един от съседите да почисти листата от двора си. На двадесет и деветия ден, ако щете вярвайте, помогнах в печенето на сладки за благотворителния бал на началното училище.

Тук Джейсън спря да изрежда. Не можех да повярвам, че е изпълнил задачата двадесет и девет поредни дни, а ще се провали на тридесетия. Най-накрая с безпокойство го попитах:

— А тридесетият ден, Джейсън?

Джейсън се засмя и каза:

— Тридесетият ден е днес и бих искал да почерпя вас и госпожица Хейстингс с няколко от моите домашно приготвени сладки.

Джейсън бръкна в торба, която не бях забелязал в краката му, и подаде на двама ни по няколко сладки. Аз почувствах облекчение, че Джейсън е изпълнил месечното си задание. Опитах сладките и отговорих:

— Не е зле, но се радвам, че мечтата ти не се върти около печенето на сладки.

Всички се засмяхме, а Джейсън продължи цял следобед да ни разказва за хората, които бе срещнал и на които бе раздал част от себе си през изминалия месец. Аз пък си припомних как един малък дар може да бъде приет като голям.

ДВАНАДЕСЕТ ДАР „БЛАГОДАРНОСТ“

Когато бленуваме за повече в живота си, трябва да размишляваме за това, което вече имаме. Така често ще открием, че животът ни вече е пълен до преливане.

Когато Джейсън пристигна за поредната ни месечна среща, аз все още се чудех как е намерил достатъчно дарове в себе си, които да раздава в продължение на тридесет дена. Мислех си за всички уроци, които бяхме научили, и си припомних факта, че имаме само още няколко месеца до Последния подарък на Ред Стивънс за Джейсън. На този етап имах чувството, че всяка малка грешка може да провали цялата работа. С изпълнението на всяка следваща задача мисля, че и аз, и Джейсън чувствахме удовлетворение, но в същото време осъзнавахме, че вече имаме за губене повече, отколкото предния месец.

Мисля, че когато с госпожица Хейстингс и Джейсън се събрахме около масата в конферентната зала, и тримата нямахме търпение да видим какво ни е приготвил Ред Стивънс. Госпожица Хейстингс пусна записа и пред нас се появи познатият образ на Ред.

— Здравейте всички, поздравления за Джейсън и благодарности за господин Хамилтън и госпожица Хейстингс.

Тогава Ред Стивънс намигна с дясното си око — жест, който ме бе развеселявал повече от петдесет години. Това единствено намигване означаваше за мен цял набор от емоции и не очаквах да го видя отново след погребението му.

— Когато човек подготвя завещанието си и подобен видеозапис, няма как да не се замисли за целия си живот — продължи той. — Бил

съм на толкова места и съм преживял толкова много неща, че е лесно да забравя, че съм живял само веднъж.

Помня, като млад бях толкова беден, че трябваше да изкарвам прехраната си с тежък труд и да спя на пътя. Помня също как съм бил в компанията на царе и президенти. Познавам от личен опит всичко материално, което този живот може да предложи. Обръщайки се назад, съм благодарен за всичко това.

Най-скъпите ми спомени обаче са от времето, което тогава считах за най-лошия момент в живота ми.

Ред спря, сякаш за да събере мислите си, и продължи:

— Джейсън, този месец ще научиш урок за нещо, което изцяло е липсвало в живота ти. Говоря за благодарността.

Винаги съм смятал за ирония, че хората, които имат най-много за какво да благодарят, често са най-неблагодарни, а хората, които на практика нямат нищо, често живеят живот, изпълнен с благодарност.

На младини, малко след като тръгнах по широкия свят, за да го покоря, срещнах възрастен мъж, когото днес бихме нарекли бездомник. По онова време имаше много скитници, които пътуваха из цялата страна и работеха каквото намерят, колкото да преживяват ден за ден. Беше по време на Депресията и някои от тези така наречени скитници бяха добре образовани и ерудирани хора.

Двамата с Джош пътувахме заедно почти година. Тогава ми изглеждаше много възрастен, но тъй като бях юноша, може само да ми се е струвало. Джош е един от малкото хора, които съм срещал, за които с ръка на сърцето мога да кажа: „Той никога не е имал лош ден.“ А дори и да е имал, отвън не му личеше. Докато пътувахме, често се оказвахме прогизнали до кости, премръзнали или гладни. Но Джош никога не си го изкарваше на хората, които срещяхме. Той винаги имаше какво добро да им каже. Когато реших да се установя в Тексас и да търся там своето богатство, пътищата ни се разделиха. За него просто не беше вариант да се установява някъде. На раздяла го попитах как успява винаги да е в добро настроение. Той ми каза, че един от големите уроци, които неговата майка му е завещала, бил този за Златния списък.

Джош ми обясни, че всяка сутрин, преди да стане от леглото — или на каквото е спал през нощта — си представя златна плоча, на която са написани десет неща в живота му, за които е особено

благодарен. Каза ми, че майка му правела това всеки ден от живота си и че откакто споделила с него за Златния списък, той също не е пропускал ден без него.

Е, горд съм да заявя, че откакто Джош ми разказа за това преди повече от шестдесет години, аз също не съм пропускал и един ден. Понякога съм благодарен за най-обикновени неща, но има дни, в които усещам дълбока благодарност за живота си и всичко, което ме заобикаля.

Ред се прокашля, отпи от чашата с вода, успокои емоциите си и продължи:

— Джейсън, днес искам да предам и на теб идеята за Златния списък. Зная, че тя е оцеляла повече от сто години, минавайки от майката на Джош през него самия, достигайки до мен, а сега и до теб. Не зная как майката на Джош е открила Златния списък, така че е възможно да води началото си от много по-отдавна.

Както и да е, аз я предавам на теб и ако започнеш да я практикуваш прилежно, не след дълго тя ще се превърне в естествена част от живота ти, като дишането.

Този месец искам да си помислиш за всичко, за което трябва да си благодарен. Когато се върнеш тук в края на месеца, ще покажеш на господин Хамилтън своя собствен Златен списък. Надявам се да продължиш да практикуваш това през целия си живот и един ден да имаш като мен привилегията да го оставиш в наследство на някого.

Екранът бавно почерня.

На следващата сутрин според обичая си се събудих точно в пет. Години наред го правя, без да се нуждая от будилник. Докато лежах в леглото, се сетих за Златния списък, за който Ред бе казал на Джейсън, и в мислите си започнах да съставям свой собствен такъв.

Един осемдесетгодишен мъж се нуждае от малко повече време, за да се измъкне от леглото, което означаваше, че отсега нататък щях да имам достатъчно време за ежедневното упражнение на Ред Стивънс по благодарност.

С приближаването на края на месеца мислите ми все по-често се насочваха към Джейсън Стивънс. Надявах се и той като мен да напредва със своя Златен списък, въпреки това бях притеснен, защото той цял живот бе приемал всичко за даденост.

В последния ден на месеца Джейсън пристигна малко по-рано от обичайното. Той пристъпваше бодро, а очите му блестяха. Това накара притесненията ми да отшумят. Здрависахме се и той поздрави госпожица Хейстингс. Седнах зад бюрото си, а Джейсън помогна на госпожица Хейстингс да седне на стола, след което зае свободния стол до нея.

— Е, Джейсън, днес изглеждаш в добро настроение — отбелязах аз.

Той се засмя щастливо и отговори:

— Имам по-голямо основание да съм в добро настроение, отколкото някога съм си представял. След това започна да изрежда своя Златен списък.

— Всеки ден този месец размишлявах за какво мога да съм благодарен. Не съм си и представял, че има толкова много неща.

Първо, благодарен съм за моето здраве. Винаги съм бил здрав, но през последните десет месеца благодарение на задачите в завещанието на чичо Ред срещнах няколко души със сериозни здравословни проблеми. Така че винаги ще съм благодарен за доброто си здраве.

На второ място съм благодарен за своята младост. Разбрах, че съм пропуснал много важни неща в живота дотук, но въпреки това чувствам, че младостта може да надделее над всичко в живота.

Трето, благодарен съм за своя дом. Благодарение на щедростта на моя чичо аз имам чудесна къща. Досега не съм си давал сметка колко е ценно това, но чрез „Последния подарък“ имах възможността да споделя своя дом с други хора, което ми помогна самият аз да го оценя.

Четвърто, благодарен съм за моите приятели...

Той погледна към госпожица Хейстингс, после към мен и продължи:

— ... включително вас двамата, Браян, Гас Колдуел, момчетата от Дом „Ред Стивънс“ и — по един особен начин, който трудно мога да обясня — чичо Ред.

На пето място съм благодарен за моето образование. Макар да не бях особено прилежен студент, колежът ми даде средствата, от които се нуждая, за да превърна образованието и учението в реална част от живота ми.

Шесто, благодарен съм за всички места, на които съм имал възможността да отида благодарение на чичо Ред, и свързаните с тях преживявания.

Седмо, благодарен съм за моята кола. Тя е модерна, но и стабилна. Мога да разчитам на нея. От моя приятел Браян научих, че не всеки има такъв късмет.

На осмо място съм благодарен за моето семейство. Макар през годините невинаги да съм оценявал моите роднини, научих достатъчно за семейството, за да знам, че в бъдеще мога да се разбирам по-добре с моето семейство, както и да създавам семейни връзки с други хора.

Девето, благодарен съм за парите, които чичо Ред ми е давал през годините. Още по-голяма е обаче благодарността ми, че чрез усилията на чичо Ред аз научих каква е стойността на парите и за какво могат да бъдат употребени. Очаквам в бъдеще да науча още повече по този въпрос и да боравя по-мъдро със средствата, които имам.

И последно, десето, благодарен съм за всяка стъпка към Последния подарък. Изпитвам чувство на благодарност към моя чичо Ред за това, че съставяйки цялото това завещание е помислил и за мен, както и към вас — за това, че изпълнявате неговата воля.

Госпожица Хейстингс го прекъсна и каза:

— Джейсън, този списък е чудесен. Мисля, че си се справил много добре с усвояването на Златния списък и дара „Благодарност“.

Джейсън се усмихна и отбеляза:

— Удивителното, госпожице Хейстингс, е, че мога да продължа още доста. Има толкова много неща, за които всеки от нас може да бъде благодарен, че е трудно да избереш само десет от тях.

Поздравих Джейсън и на раздяла си стиснахме ръцете. Помислих си, че трябва задължително да включа в своя Златен списък Ред и Джейсън Стивънс наред с всички останали неща, за които съм благодарен.

ТРИНАДЕСЕТ ДАР „ДНЕС“

Същността на живота се свежда до един-единствен ден. Той се нарича „днес“!

Навлизайки в единадесетия месец от пътешествието на Джейсън Стивънс към Последния подарък, аз осъзнах, че предстои да отбележим една година от кончината на Ред Стивънс. Мислите ми често се връщаха към дългогодишния ми приятел и съдружник.

Двамата с Ред Стивънс произлизахме от два напълно различни свята и външно погледнато нямахме почти нищо общо. Някак си обаче бяхме намерили своята допирна точка, което ни даде възможност петдесет години да развиваме и поддържаме приятелство.

Ред Стивънс завинаги ще остане в паметта ми като широко скроен човек. Аз предпочитам познатата обстановка на офиса си в Бостън, а Ред винаги се чувстваше най-добре в Тексас. И с право. За разгръщането на потенциала на хора като Ред Стивънс е необходимо място като Тексас. Чувал съм хората да казват, че ако имаш поне един приятел, никога няма да си сам. Аз пък стигнах до извода, че никой не може да е сам, ако някога е имал приятел като Ред Стивънс. Знаех, че той ще бъде винаги с мен. Изпитвах едновременно гордост и отговорност от това, че той бе избрал именно мен да съпътствам Джейсън в пътя му към големия Последен подарък, който Ред искаше да му остави.

Ето такива мисли ме занимаваха, когато пристигна младият Стивънс и заедно се настанихме на удобните столове в конферентната зала на нашия офис. Ред Стивънс за пореден път се появи пред нас чрез видеокасетата и големия екран в дъното на стаята. Той се усмихна и заговори с ведър глас:

— Джейсън, поздравления! След като днес съм отново тук и ти говоря, явно господин Хамилтън е одобрил как си се справил предния месец с дара „Благодарност“. Джейсън, искам да знаеш, че докато обмислях как да ти дам Последния подарък от моето завещание, аз много мислих за теб. Мисля, че ти присъстваше в Златния ми списък всяка сутрин. Благодарен съм, че двамата с теб сме от едно семейство, и усещам, че в теб гори искра, която винаги съм усещал и в себе си. Някак си ние сме свързани по душа, а не само по кръвна линия.

Докато Ред говореше, забелязах с периферното си зрение как Джейсън кима утвърдително. Ред продължи:

— Докато съставях своето завещание и размишлявах за своя живот и своята смърт, обърнах внимание на всички елементи в живота си, които го правят специален. Припомних си много случки, които нося в себе си като безценни съкровища. Когато си изправен пред собствената си тленност, се сблъскаш с въпроса не колко живот ти остава, а колко от живота си си изживял действително. Прилича на пясъка в пясъчния часовник. Аз зная, че ще дойде ден, който ще бъде последният в живота ми. Мислил съм как бих искал да го изживея, т.е. какво бих направил, ако ми оставаше само един ден живот. Стигнах до извода, че ако в мислите си мога да намеря образ на перфектния ден, значи съм овладял изкуството на живота, защото животът не е нищо друго, освен низ от дни. Ако се научим как да изживеем пълноценно един ден, то и целият ни живот ще бъде наситен и смислен.

Джейсън, през следващите тридесет дени искам да измислиш как би изживял последния ден от живота си. В края на месеца искам да го опишеш на господин Хамилтън. Вярвам, че ще откриеш колко много живот може да бъде побран в един обикновен ден, след което се надявам да откриеш и това, което аз самият открих: защо да чакаме последния ден в живота си, за да започнем да живеем пълноценно?

Имаш всички необходими средства и елементи да проектираш сам този свой последен ден. Пожелавам ти приятен ден — днес и до края на живота ти.

Ред Стивънс изчезна от екрана. Джейсън въздъхна дълбоко и каза:

— Нали се сещате, че никога не съм мислил за смъртта и за последния си ден.

Усмихнах се и отговорих:

— И аз на твоята възраст не мислех много за тези неща, но смятам, че твоят чичо се опитва да те научи, че от това можеш да спечелиш много. Вярвам, че колкото по-млад научиш този урок, толкова по-качествен ще бъде животът ти в бъдеще.

Двамата с Джейсън се изправихме, стиснахме си ръцете и той си тръгна, за да прекара месеца, проучвайки дара на днешния ден.

За разлика от Джейсън аз бях размишлявал за това, доста време как бих прекарал последния ден от живота си и колко неща бих искал да натъпча в последните си двадесет и четири часа. През следващия месец тези мисли ме занимаваха повече от обичайното.

В края на месеца Джейсън Стивънс влезе в моя офис с походката и изражението на човек с мисия. Седна на един от столовете ми за клиенти, а госпожица Хейстингс — на друг.

— Джейсън, много се радвам да те видя отново — казах аз — и се надявам да си имал ползотворен месец.

— Да, беше чудесно — развълнувано каза Джейсън, — но не съм сигурен дали един ден ще ми стигне, за да направя всички неща, които искам, преди да умра. Най-учудващото за мен беше, че нещата, които най-много искам да свърша в последния ден от живота си, са съвсем прости и обикновени.

Когато започнах да мисля над задачата, смятах, че ще искам да изкача някой връх или да създам някое произведение на изкуството. След дълго мислене обаче осъзнах, че перфектният ден би бил изпълнен с най-хубавите обикновени неща.

Джейсън спря и погледна първо госпожица Хейстингс, а после мен, бръкна в джоба на самото си и извади оттам лист хартия. Хвърли поглед на записките си и започна отново да говори:

— Ами, в последния ден от живота си бих искал да стана рано сутринта, защото няма да имам време за губене. Преди да стана от леглото, ще помисля за всички неща, за които съм благодарен, и ще съставя на ум своя Златен списък. Но вместо да е с десет неща, смятам, че в последния ден от живота ми ще трябва да го направя доста по-дълъг. Бих искал да закуся рано на открито — на верандата или на балкона — с няколко специални приятели. Ще им кажа колко много означават за мен и бих искал да подаря на всеки някакъв подарък,

който ще представлява рецепта как да извлекат максималното от живота си.

След закуска бих искал да се обадя на някои хора, които означават много за мен — като Гас Колдуел от Тексас, хората в библиотека „Ред Стивънс“ в Южна Америка, момчетата в дома за сираци в Мейн и много други. Също така ще се обадя на всичките си роднини, както и на други хора, с които не съм бил в добри отношения. Ще им кажа, че съжалявам за всичко, което се е объркало помежду ни, и ще ги помоля да направят като мен — да запазят добрите спомени и да забравят лошите.

На обяд бих искал да заведем моя приятел Браян в любимия му ресторант и да го почерпя с каквото си хареса. Ще го помоля да сподели с мен своите мечти.

Следобед ми се иска да правя нещо приятно, например да се разходя в парка. Надявам се да бъда придружен от малката Емили, която срещнах преди няколко месеца, а после ще посетя Музея на изкуствата и ще се разходя с яхта покрай пристанището на Бостън.

Вечерта искам да направя специално угощение за всичките си приятели и техните приятели. Много ще държа и вие двамата да сте там. В края на празненството бих искал да застана пред микрофона и да споделя с всички присъстващи даровете, които моят чичо Ред ми завеща. Бих искал тази реч да бъде записана на видео, за да може мечтата ми да споделям тези прекрасни дарове с други младежи като мен да продължи да живее и след моята смърт.

Джейсън хвърли бърз поглед към госпожица Хейстингс и мен и отново се вгледа в своя лист. След няколко секунди го сгъна и го прибра в джоба си.

— Сетих се за още много неща и всички те са хубави — каза той, — но сметнах, че в последния си ден бих предпочел да направя именно тези.

Аз се усмихнах и отговорих:

— Джейсън, едва ли някой може да прекара последния си ден по-добре. Мисля всички можем да се съгласим, че много добре си разбрал дара на днешния ден, за който говореше твоят чичо.

Джейсън се изправи, разтърси сърдечно ръката ми и дори прегърна набързо госпожица Хейстингс. Докато тя го изпращаше до асансьора, в главата ми нахлу образа на намръщения досаден младеж,

който бе дошъл в офиса ми преди година. Бях сигурен, че Ред Стивънс ми се усмихва от небето.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТ

ДАР „ЛЮБОВ“

Любовта е съкровище, което никога не можем да заплатим. Единственият начин да я задържим е, като я раздаваме.

Признавам, че докато чаках Джейсън Стивънс да пристигне за последната ни среща от този тип, изпитвах смесени чувства, мислейки си за нашето съвместно пътешествие и едногодишна одисея на откритията. Бях възхитен от напредъка на Джейсън и изпълнен с увереност и вълнение за неговото бъдеще. Но също така ме обзе чувство на тъга, което се появява в края на всяко трудно, но стойностно пътешествие.

Сякаш имах чувството, че за втори път ще изгубя дългогодишния си приятел Ред Стивънс, защото ще бъда лишен от очакването на поредното му видео посещение. От друга страна, трансформацията на Джейсън ми показва, ако не друго, то поне, че най-доброто от Ред Стивънс ще остане завинаги с мен. Госпожица Хейстингс ми съобщи по вътрешната линия, че Джейсън Стивънс е пристигнал. Присъединих се към тях в конферентната зала и усетих, че и те двамата в известен смисъл изпитват същите смесени чувства като мен.

Госпожица Хейстингс изпълни вече обичайния ритуал да извади поредната видеокасета от кашончето на Ред Стивънс, да я пхне във видеото и да я пусне.

На екрана се появи лицето на Ред. Тъй като го познавах, бях сигурен, че и той споделя нашите емоции. Ред започна:

— Джейсън, искам да те поздравя, че стигна до последната крачка към големия подарък, който имам за теб. Гордея се, че очевидно си научил това, което трябва, от дара на днешния ден, с който се занимахме миналия месец. Няма как да зная какво си намислил за

последния си ден, но зная, че господин Хамилтън го е сметнал за приемливо. Почти съм сигурен, че твоите планове много приличат на моите и включват съвсем прости и обикновени неща. Ако живеем правилно, то всичко трябва да е така устроено, че последният ни ден да не се различава много от останалите. Моля те, не забравяй, че никой от нас няма гаранция за дълъг живот. Имаме гаранция единствено за днешния ден. Освен това, ако се замислиш, ще видиш, че най-вероятно няма нещо, което би планирал за последния си ден, което да не можеш да извършиш и днес или утре. Според мен голямата трагедия на живота не се състои толкова в нашите грешки и провали, колкото в простите удоволствия и благородните дела, които сме пропуснали.

Ред Стивънс спря за момент и аз усетих как и неговите, и нашите емоции се надигнаха в затъмнената конферентна зала.

Най-накрая той продължи:

— Джейсън, този месец ще те запозная с онази част от моя последен подарък за теб, която е свързана с всички останали дарове, както и с всичко добро, което някога ще направиш, ще имаш или ще разбереш в живота си. Това е дарът на любовта. Всичко добро, почтено и желателно в живота се основава на любовта. От друга страна, всичко лошо и зло е просто проява на живот без любов. В нашето общество се спекулира с термина любов. Той се използва за какви ли не повърхностни неща и стремежи. Любовта обаче, за която аз говоря, е добротата, която идва само от Бога. Не всеки вярва това и го признава и според мен така е нормално. Въпреки всичко аз зная, че истинската любов е от Него — независимо дали го разбираме или не. Тъй като любовта е част от всички останали дарове, с които ти се запозна през изминалата година, то през следващите тридесет дена искам да помислиш каква е нейната роля в останалите дарове и да споделиш своите изводи с господин Хамилтън.

Моля те, не забравяй, че отношението и представянето ти отново ще трябва да бъдат оценени и ако се провалиш, няма да получиш Последния подарък, нищо че е дванадесетият месец. С това предупреждение не искам да те заплашвам, но истинският израз на любовта ми към теб е да поставя пред теб възможно най-високия стандарт.

Образът на Ред Стивънс избледня и екранът за пореден път почерня. Джейсън остана на мястото си няколко минути, без да

помръдне. Разбирах, че е дълбоко замислен. Накрая всички се изправихме и мълчаливо излязохме от залата. Имах чувството, че сме присъствали на мемориална служба на Ред Стивънс. За мен това беше един добър начин да отдам почит на своя най-стар и най-скъп приятел.

В последния ден на месеца госпожица Хейстингс въведе Джейсън в кабинета ми. Двамата заеха обичайните си места и набързо се поздравихме. Личеше си, че Джейсън има много за разказване.

— Господин Хамилтън, госпожице Хейстингс — започна той, — не намирам думи да изразя какво значи за мен процесът, през който преминах през изтеклата година. Аз просто не съм същият, какъвто бях преди година. В известен смисъл имам чувството, че днес е моят рожден ден. Искам да благодаря и на двама ви, че бяхте част от него.

Забелязах, че очите на Джейсън се навлажниха, а така наречените алергии на госпожица Хейстингс отново започнаха да се проявяват. Признавам, че и в моето гърло имаше буца. Джейсън си пое дълбоко въздух и започна своето изложение:

— През първия месец на изминалата година аз бях много ядосан и раздразнен, че не съм получил като всеки друг наследство, изразяващо се в парични знаци. Още повече се разочаровах, когато научих за плановете на моя чичо за следващата година от живота ми, които тогава ми изглеждаха напълно ненормални. Последва срещата ми с дара на труда и с Гас Колдуел в Тексас.

Когато Гас Колдуел ми заповяда да копая дупки и да строя ограда, любовта беше последното нещо, което ми идваше наум. Поглеждайки назад обаче осъзнавам, че господин Колдуел е изпитвал голяма любов към чичо Ред, която се прехвърли и към мен. Той ме обичаше достатъчно, за да направи всичко възможно аз да науча целия урок, който чичо Ред искаше да знам за труда. Освен това научих, че добре свършената работа също поражда любов. Когато в края на дълъг изтощителен ден можеш да се подпреш на лопатата и да се наслаждаваш на залеза на фона на правата стабилна ограда, която сам си построил, в теб се поражда чувството, че светът е наред.

През месеца, в който научих за дара на парите, аз разбрах, че любовта към тях води до празно и безсмислено съществуване. Но

когато човек се научи как да обича хората, а парите да използва, всичко си идва на място.

От дара на приятелството научих, че е възможно да обичаш другите така, както никога преди не си си представял. Когато мислиш само за себе си, винаги ще се разочароваш. Но когато мислиш на първо място за другите и за тяхното благо, всичко се нарежда по най-добрия начин както за тях, така и за теб.

От дара на учението разбрах, че хората, които не притежават материални неща, но обичат да учат и го правят при всеки удобен случай, са наистина богати. В моя живот се появи такава любов към знанието, и не мога да повярвам, че съм бил толкова егоистичен, че да пренебрегна мъдростта на времето, преследвайки собственото си падение.

Дарът на проблемите ме научи, че пречките не са нищо друго, освен предизвикателства, пред които се изправяме. Преди година гледах на проблемите като на нещо крайно лошо, което трябва да елиминираш или, още по-добре, да заобиколиш. Когато обаче човек погледне на проблемите си през очите на любовта, той разбира, че зад света стои един висш план и че проблемите са му дадени, за да научи чрез тях различни уроци и да се превърне в по-добър човек.

Дарът „Семейство“ ме научи, че семейство има там, където има любов. Хората се чувстват като едно семейство, когато прибавят любов към взаимоотношенията си. Без нея семействата са просто група хора, които са попаднали в едно и също родословно дърво.

Дарът „Смях“ ме научи, че за да обичаш живота, трябва да му се наслаждаваш. А когато човек може да се смее както на добрите, така и на лошите неща, той започва да усеща любовта, която животът може да му предложи.

Докато се занимавах с дара „Мечти“ аз осъзнах, че животът поначало е изпълнен с любов към всичко, което ни заобикаля. Нашите мечти, стремежи и цели са външната изява на тази любов, която усещаме отвътре.

Преди да се срещна с дара „Щедрост“, аз смятах, че ако подариш нещо, то става притежание на друг, а ти оставаш с по-малко от преди. Истината е, че когато даваш от любов, накрая и даващият, и получаващият имат повече от преди.

Дарът на благодарността ме научи, че когато помним и се радваме на всички чудесни неща, които са ни били дадени, ние се чувстваме обичани.

И последно, от дара на днешния ден научих, че ако ми остават само двадесет и четири часа живот, бих искал в тях да почувствам и да раздам възможно най-много любов.

Джейсън спря за малко и се прокашля. Тъкмо щях да му кажа колко съм доволен от изпълнението на последната му задача, свързана с дара на любовта, когато той продължи:

— Ако трябва да определя какво означава любовта, бих дал за пример това, което чичо Ред направи за мен и ми даде през последната една година. Когато истински обичаш другите, твоята любов те променя, както и хората, които обичаш. Любовта на чичо Ред към мен, изразена чрез последния му подарък, промени завинаги живота ми и същността ми.

Джейсън се изправи и прегърна госпожица Хейстингс. После заобиколи бюрото и прегърна и мен. Благодарни ни за всичко и каза, че непременно ще поддържа връзка в бъдеще.

Когато постави ръка на бравата на вратата, аз го спрях с думите:

— Чакай малко, Джейсън. Подаръкът включва още една стъпка, за която ти не знаеш.

ПЕТНАДЕСЕТ ПОСЛЕДНИЯТ ПОДАРЪК

В крайна сметка най-големият подарък е да изживееш живота си максимално.

Джейсън се извърна и с объркано изражение каза:

— Не разбирам за какво става дума, господин Хамилтън. Нали минахме през всички дванадесет дара, за които говореше чичо Ред, а и самият той каза, че това ще е последният месец.

— Е, като личен адвокат на Ред Стивънс и разпоредител на неговото завещание — отговорих аз, — мога да ти кажа, че в неговото завещание има една последна точка, до която можеше да стигнеш единствено ако преминеш успешно всички задачи. Аз бях оторизиран да преценя дали си изпълнил всички изисквания и потвърждавам, че ти не само ги изпълни, но и ги надхвърли.

Джейсън продължаваше да изглежда озадачен и каза:

— Наистина не разбирам за какво говорите. Нали...

Госпожица Хейстингс го прекъсна и каза:

— Разбираме, че си смятал всичко за приключено. Но има още една крачка. Ако ме последваш в конферентната зала, вярвам, че всичко ще ти стане ясно.

Запътихме се натам и след секунди Ред Стивънс беше на екрана и ни говореше.

— Джейсън — каза той, — искам да ти кажа, че съм много горд с теб. Ти изпълни всички задачи и получи всяка част от големия подарък, който бях планирал за теб. Ще ми се и аз толкова рано в живота си да бях усвоил тези дванадесет дара. Сега, след като получи моя Последен подарък, ти не само можеш да му се радваш, но и имаш отговорността да изживееш живота си максимално, облягайки се на

всеки един дар. Освен това си длъжен да предадеш тези дарове на всеки, на когото можеш.

Ще ми се просто да бях до теб, за да бъда свидетел на чудесните неща, които ще се случат в живота ти, но така или иначе, по един или друг начин аз действително ще бъда с теб.

Джейсън, много неща съм извършил в живота си, но най-доброто от тях като че ли ще се окаже това, че успях да ти дам най-големия подарък. Моля те, не ме разочаровай. Накарай го да расте и да дава плод. Нека животът ти да минава под знака на подаръка, който получи. Ако направиш всичко това, то ще бъде твоят подарък за мен.

Този път образът на Ред Стивънс избледня наистина за последен път.

Когато светнахме лампите, Джейсън скочи на крака и каза с увереност в гласа си:

— Точно така! Ще използвам всяка част от подаръка и ще намеря начин да го предам нататък на хора, които като мен не са го познавали. Преди нямах представа, че най-големият подарък, който човек може да получи, е да осъзнае даровете, които вече притежава. Сега знам защо Бог ме е създал и ме е сложил на Земята. Разбирам каква е целта на моя живот и как мога да помогна на други да намерят своята цял.

Джейсън за пореден път се отправи към вратата, а аз за пореден път го възпях, като казах:

— Младежо, не съм виждал човек да бърза повече от тебе да си тръгне.

Джейсън се обърна с добре познатото ми вече объркано изражение.

— Извинете, господин Хамилтън — каза той, — но мислех, че...

— Знам, мислеше, че това е всичко — прекъснах го аз. — Седни за малко, за да си довърша задълженията относно последната воля на Ред Стивънс.

Госпожица Хейстингс ми подаде дебела папка и аз обърнах на съответната страница. Докато вадех от джоба си очилата, Джейсън изсумтя:

— Аз само мислех, че...

Този път го прекъснах с престорена строгост:

— Момче, никога не прекъсвай адвокат, който се опитва да изпълни своята задача.

Госпожица Хейстингс се засмя и добави:

— Особено ако е на осемдесет години.

Когато спряхме да се смеем, започнах да чета от документа:

— На Джейсън Стивънс — син на племенника ми, оставям своя благотворителен фонд. В момента той се оценява на малко повече от един милиард долара. Тъй като доказа, че е отговорен и способен във всяка област на живота, той ще упражнява пълен контрол над благотворителния фонд, който издържа Дома за момчета „Ред Стивънс“, библиотеките „Ред Стивънс“, няколко програми за стипендии, болници и много други ценни институции.

Съветвам Джейсън да използва мъдростта и опита, които натрупа като получател на моя последен подарък, в управлението на тези проекти, както и на всички други, които той сметне за важни.

Джейсън се върна на стола си напълно втрещен. След дълго заекване той най-после каза:

— Да не искате да кажете, че ще отговарям за всички тези неща?

С професионално строг глас и поглед аз отговорих:

— Според както разбирам написаното, случаят е именно такъв. Ти отговаряш за всички гореспоменати неща, както и за всичко друго, което решиш да добавиш към тях.

Джейсън засия. На лицето му блесна усмивка. Погледна към госпожица Хейстингс, после отново към мен и заяви:

— Мога да използвам част от благотворителния фонд, за да разпространявам „Последния подарък“ по цял свят!

Госпожица Хейстингс отговори:

— Доколкото разбирам, самият Ред Стивънс имаше точно това предвид през цялото време.

Джейсън пак ни прегърна, сърдечно ни благодари и си тръгна. Двамата с госпожица Хейстингс се върнахме на конферентната маса, за да се насладим на успеха.

— Забелязахте ли — посочи тя, — че изобщо не попита каква заплата ще получава и какво ще спечели от всичко това?

Кимнах с усмивка, докато и двамата размишлявахме над невероятната промяна, която беше настъпила у Джейсън за една година. Най-накрая усърдната госпожица Хейстингс излезе от залата, за да се залови с многото си задължения. Аз останах сам и се поддадох

на изкушението да върна касетата и отново да прослушам последното послание на Ред Стивънс.

Когато свърши, казах на почернелия екран:

— Е, стари приятелю, предполагам, че този път наистина се разделяме. Ще ми се да можех да ти кажа колко съм ти благодарен, че ме включи в „Последния подарък“. Искан ми се да можех да ти кажа и за чудесните неща, които Джейсън направи и ще направи.

Докато излизах от залата, аз осъзнах, че Ред всъщност знаеше и в известен смисъл щеше да наблюдава заедно с мен как Джейсън живее чрез неговия Последен подарък и го предава на други.

ЗА АВТОРА

Джим Стовъл е един от най-търсените мотивационни говорители в света. Въпреки влошеното си зрение, преминало в пълна слепота, Джим Стовъл е национален шампион по вдигане на тежести и е участвал в олимпиада, освен това е успешен брокер и предприемач. Един от основателите и понастоящем президент на „Наратив телевизионна компания“ — телевизионна компания, която се занимава със създаване и обработка на филми и предавания, така че да бъдат достъпни за слепи и хора с влошено зрение. Въпреки че първоначално телевизията е замислена за слепи, в момента повече от шестдесет процента от зрителите ѝ са хора с нормално зрение, които просто харесват програмите. Тя може да бъде гледана безплатно и в интернет на адрес www.narrativeTV.com.

Джим Стовъл е водещ на телевизионното токшоу NTN Showcase. Негови гости са били Кетрин Хепбърн, Джек Лемън, Керъл Чанинг, Стив Алън, Еди Албърт и много други. „Наратив телевизионна компания“ е удостоена с наградата „Ейми“, както и с много други.

Джим Стовъл влезе в компанията на Уолт Дисни, Орсън Уелс и четирима президента на САЩ, когато през 1994 г. бе избран от Младежката търговска камара на САЩ за един от Десетте забележителни млади американци. Бил е канен в предаването „Добро утро, Америка“ и в CNN, за него са писали списанията „Рийдърс Дайджест“ и „Тайм“. Автор е и на други книги, сред които „Не е нужно да си сляп, за да виждаш“, „Тайните на успеха“ и „Така, както аз виждам света“. Президентският комитет на равните възможности избра Джим Стовъл за предприемач на 1997 г. През юни 2000 г. той се нареди до знаменитости като президента Джими Картър, Нанси Рейгън и Майка Тереза, получавайки Международната награда за хуманитарна дейност.

Издание:

Джим Стовъл. Последният подарък

Американска. Първо издание

Редактор: Бойка Юркова

Графичен дизайн: RuIL

ИК Менора прес, Добрич, 2008

ISBN: 978-954-8941-46-4

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.